

SJEĆANJA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 53
Godina XXVII
Maj, 2022.
[str. 85-120]

© Monos 2022

Od Opštinskog štaba TO Gračanica do Operativne grupe 2

Brigadir Osman Puškar**(sjećanja i zapisi komandanta)**

Rođen je 28. januara 1951. godine u Sokolu kod Gračanice. Završio studij matematike i fizike na Pedagoškoj akademiji i Fakultet odbrane i zaštite, te Školu rezervnih oficira i više specijalističkih kurseva u JNA. Predratni komandant Opštinskog štaba TO Gračanica, saradnik Patriotske lige i jedan od organizatora odbrane Gračanice. U vrijeme Odbrambeno-oslobodilačkog rata (1992.-1995.) obavljao dužnosti komandanta Opštinskog štaba TO Gračanica, Taktičke grupe 2 i Operativne grupe 2, te načelnika operativno-nastavnih poslova, obavještajnih poslova i vojno-diplomatskih poslova u komandi 2. korpusa. Vojnu službu napustio u činu brigadira. Nakon rata obavljao više funkcija pri Ministarstvu odbrane i Ministarstvu vanjskih poslova BiH, kao i funkciju ministra u Vladi Tuzlanskog kantona. Poslije penzionisanja istaknut je djelatnik u oblasti sporta, kulture i društveno-političkog života, pisac tri knjige i većeg broja priloga, članaka i kolumni. Sretno oženjen, otac dvije kćerke i djed više unučadi.

UVODNE NAPOMENE

Raspad SFRJ i njenog društveno-političkog okvira ubrzan je padom Berlinskog zida, a najviše zahvaljujući velikosrpskim i velikohrvatskim idejama, koje su u tom vremenu eskalirale na najvišoj razini. Dodatni problem kod nas je bio jednopartijski sistem, sa diktatorskim obilježjima vladavine, kao i neke specifičnosti jugoslovenskog socijalizma. Konfederalni elementi Ustava SFRJ iz 1974. godine, u tim burnim vremenima poslije pada komunizma u Evropi, objektivno su vodili raspadu zemlje.

Dalekosežne posljedice tih gibanja najviše su se osjetile u sigurnosnoj sferi, što se posebno ogledalo u reorganizaciji Teritorijalne odbrane (TO), kao oružane snage republika koje su činile Federaciju. Ustavna pozicija Teritorijalne odbrane kasnije

je izigrana kroz njeno razoružavanje i rasturanje. Na političkoj sceni zemlje ovladali su protagonisti velikohrvatske i velikosrpske politike, koja će dovesti do sporazuma Tuđman – Milošević u Karađorđevu, definitivnog raspada Jugoslavije i otvorene agresije na Bosnu i Hercegovinu, čim je međunarodno priznata kao suverena i nezavisna zemlja.

O uzrocima i posljedicama, te o karakteru rata u Bosni i Hercegovini ispisane su do danas mnoge knjige kod nas i u svijetu i najmanje tri međusobno suprotstavljene historije rata u Bosni i Hercegovini (1992.–1995.), na kojima se i danas zasnivaju tri međusobno suprotstavljene nacionalne politike. To je dobra ideološka podloga za nastavak rata drugim sredstvima za one iste ciljeve koji se nisu mogli ostvariti ratom od 1992. do 1995. godine. Bosna i Hercegovina je, nažalost, još uvijek sapeta u tim okovima i u stanju zamrznutog konflikta.

I.

O PREDRATNOJ TERITORIJALNOJ ODBRANI GRAČANICE

Preuzimanje funkcije komandanta Opštinskog štaba TO

Od ustrojavanja Teritorijalne odbrane, uz JNA jedne od dvije komponente Oružanih snaga SFRJ, u Gračanici je funkcionisao Opštinski štab TO – štab formacije tipa 2, koji je imao dijelove i partizanske manevarske, i dobro razvijene prostorne strukture u okviru preduzeća (udruženog rada) i mjesnih zajednica. Manevarske strukture činili su rezervni sastavi sa jezgrom u Opštinskom štabu TO, koji je objedinjavao rukovođenje i komandovanje na općini Gračanica.

U Opštinskom štabu Teritorijalne odbrane (OpŠTO) Gračanica radio sam kao profesionalno lice, na više različitih dužnosti, uključujući i dužnost načelnika štaba, da bi 1989. godine bio postavljen za komandanta.

Osman Puškar, komandant OpŠTO Gračanica (1989.)

Inače, za upražnjeno mjesto komandanta OpŠTO Gračanica pored mene bila su još dva kandidata. Prvi je bio Branko Šarović, bezbjednjak u Štabu, a drugi Ozren Jorgačević, koji je na Radio Gračanici radio kao novinar. I jedan i drugi su svoju karijeru oficira završili na vojnom rasporedu u jedinicama JNA, koje su u danima raspleta prerasle u jedinice Vojske Republike Srpske. Prvi je prije toga završio kurs bezbjednosti od godinu dana u Pančevu, a drugi usavršio zanat također u Pančevu, u jedinici koja je bila zadužena za propagandu. Tadašnji predsjednik Opštinskog komiteta Saveza komunista Damjan Blagojević odlučno je odbio i jednog i drugog, nakon čega sam, poslije propisane procedure, postavljen za komandanta OpŠTO Gračanica (30. juna 1991. godine).

Od značajnijih kadrova, ranije su u Štabu radili rahmetli Ibro Alić kao dobar računovođa, radio je i Ešref Šuvalić, Aco Popović, Dževad Harčin, Vaso Knežević, Rajko Kerić, Boro Popov, koji su bili politički afirmisani i kao kadrovi izrasli u okviru Teritorijalne odbrane – sa skromnim vojnim znanjima, ali uz podršku politike. Zbog toga je TO kod nas imala ugled i zavidan rejting.

Nekako sa mojim preuzimanjem funkcije, umjesto Branka Šarovića, na mjesto oficira bezbjednosti u Štabu došao je Milić Lazarević iz Sočkovca – vrlo korektan saradnik, do kraja profesionalac, nimalo opterećen nacionalizmom (kasnije, inače, poslije rata, bio je načelnik policije u Doboju). Prethodno je bio direktor škole u Malešićima i po potrebi službe preveden je iz rezervnog u aktivni sastav. Sa nama na stalnom radu u Štabu, od istaknutijih uposlenika srpske nacionalnosti, bio je i Duško Ristić, pomoćnik za pozadinu, kao mlađi oficir, ali izuzetno vješt čovjek koji je znao svoj posao u detalje i umio da komandanta upozori što nije u redu, što ne valja... Uticao je, između ostalog, da se brže riješimo pontonirske čete (o čemu će kasnije biti riječi).

Na moj zahtjev, u Štab je došao Ibrahim Nurkić, i to sa plaće koja je bila duplo veća od one koju je kod nas primao. Radi se o čovjeku koji je poslove personalca imao “u malom prstu”, o vrlo lojalnom i vrijednom saradniku. Došao je sa obrazovanjem bravara, da bi se kasnije postepeno usavršavao kao i svi ostali u Štabu, koji su vremenom završili više i višoke škole.

U neku ruku, slijedili su moj primjer. Uvijek sam davao podršku svojim saradnicima da se školuju, usavršavaju i napreduju, i na mirnodopskim poslovima, i kasnije, u ratu, pa i poslije rata (dok sam obavljao slične poslove).

Organizaciona struktura TO

Prema organizaciono-formacijskoj strukturi, na gračaničkoj općini su bila uspostavljena četiri rejonska štaba TO i pet štabova mjesnih zajednica, koje su imale po jednu ili dvije teritorijalne čete. Jedinice TO bile su ustrojene i u radnim organizacijama (preduzećima) i razvijale su se prema njihovoj veličini i značaju. Imali smo, dakle, terenski, prostorni dio TO, strukturiran od odjeljenja, vodova i teritorijalnih četa. S njima se povremeno organizovala i kraća, dvodnevna obuka itd. Pored

te prostorne strukture, imali smo ustrojen rezervni manevarski sastav: Odred TO, Diverzantsko-izviđački bataljon i pozadinsku bazu TO.

Spomenuo bih još i pontonirsku četvu, koja je, na papiru, imala zadatak da održava 14 mostova tipa “Bailey” na rijeci Spreči, koji su povezivali Ozren sa Gračanicom. Obuka čete izvodila se negdje na Šepku i u slučaju rata, prema ratnim planovima, odmah se predavala u sastav JNA, iako je njeno održavanje finansirano iz općinskog budžeta. To nije bila borbena jedinica, služila je samo za potrebe civilnog stanovništva i pravila Štabu bespotrebne troškove za održavanje mostova. Po dolasku za komandanta Opštinskog štaba, nastojao sam da se što prije oslobodimo te čete jer nisam želio da se Štab, putem te obaveze, pretvara u “putnu službu”. Rahmetli general Sakib Pozderac mi je pomogao, kao načelnik štaba republičke TO, da se te jedinice otarasimo. Razumije se, na lokalnom nivou sam bio napadnut da raspuštam vojsku, da kvarim veze između dva dijela tadašnje općine i slično, ali ukidanjem pontonirske čete ostvarene su značajne uštede u finansijskom smislu, a intenzivirana je i gradnja mostova na Spreči putem općinskog SIZ-a za lokalne puteve.

Popravljanje nacionalne strukture i drugih nedostataka u Štabu

Još od ranije, imali smo problema sa nacionalnom strukturom starješinskog kadra u TO, koja je bila u disproporciji sa nacionalnim sastavom stanovništva. Blizu 70% starješina u strukturama TO općine Gračanica bilo je srpske nacionalnosti. Po službenim popisima, srpsko stanovništvo činilo je ispod 30% ukupne populacije na općini. U jednoj inspekciji Saveznog sekretarijata narodne odbrane (SSNO), u kojoj je bio i general Suša, to je bila njihova glavna primjedba. Zato nam je i naloženo da nacionalnu strukturu starješinskog kadra što prije usaglasimo sa nacionalnom strukturom stanovništva općine.

Druga nelogičnost odnosila se na raspored lokacija mobilizacijskih zborništa, koja su se po svim vojnim pravilima trebala nalaziti bliže izvorima popune, odnosno naseljima iz kojih se pozivalo najviše obveznika na mobilizaciju. Mi smo imali potpuno obrnutu situaciju – mobilizacijska mjesta na jednoj strani Spreče (ozrenskoj), a izvori popune uglavnom na drugoj strani. To je bila druga primjedba spomenute inspekcije i mi smo je iskoristili da stanje popravimo. Usmeni zahtjev inspektora je bio i da se skladišta naoružanja i opreme premjeste bliže mobilizacijskim zborništim.

Lično sam insistirao da se ovi opravdani nalozi inspekcije provedu. Konačan rezultat poduzetih usklađivanja bio je da smo dobili formacije TO koje su bile kadrovski ustrojene prema nacionalnoj strukturi i primjerene ekonomskoj moći. Inače, moram reći da nismo imali nikakvih problema sa ljudima u Ministarstvu odbrane da dobijemo dodatno neke specijalnosti, kao na primjer u slučaju oficira veze (koga navodno nije bilo, a ustvari nije zahtijevano da se to mjesto popuni oficijom).

Tako nekako smo dočekali te devedesete krizne godine.

Najbolji opštinski štab TO u Jugoslaviji

Kao komandant OpŠTO Gračanica imao sam sa sobom jedan kvalitetan tim ljudi koji su izvanredno radili svoje poslove. Bili su pravi profesionalci i nisu se bavili politikom. Umjesto rezervnog oficira, na poziciju načelnika štaba imenovao sam Ibrahima Nurikića, koji je bio personalac u mirnodopskom sastavu tako da je poznao ljude, a i krug poslova i zadataka koji su se pred njega postavljali (Ibro je iste poslove radio u Sekretarijatu za narodnu odbranu). Njemu zahvaljujući, mi smo uspjeli srediti nacionalnu i socijalnu strukturu komandnog sastava naših jedinica. Pored toga, s nama je bio i Milić Lazarević, izvanredan oficir bezbjednosti i vrlo pošten čovjek.

Štab TO Gračanica, 1990. godine, proglašen je za najbolji štab u čitavoj bivšoj Jugoslaviji. Mi smo kao sposoban tim, naprosto, natjerali komandanta TO SR BiH generala Bajčetića da to prihvati, jer su nam pretihodno slali deset inspekcija i sve su nam, nakon uvida, davale odlične ocjene. Kasnije mi je rahmetli general Rifat Bilajac, koji je učestvovao u tim inspekcijama, u povjerenju priznao da su oni upućivani u Gračanicu i Lukavac ciljano, samo da bi nešto našli, ali nisu u tome uspjeli. Konačno, to je opet presjekao general Suša u Beogradu, koji im je rekao da boljeg štaba TO u bivšoj državi on nije vidio – štaba tog tipa, s originalnim rješenjima u mobilizaciji snaga i sredstava.

Priznanje OpŠTO Gračanica davali su i drugi visoki oficiri JNA i TO. Spomenuo bih rahmetli generala Ibrahima Alibegovića, komandanta 17. korpusa, a potom i Škole narodne odbrane, zasigurno jednog od najsposobnijih generala Bošnjaka u bivšoj JNA. Uočivši da imamo najbolje mobilizacijske rezultate, posjetio nas je u pratnji dva oficira – personalca, da se lično informiše kako to i na koji način mi organizujemo mobilizaciju. Objasnio sam mu naš model: prvi i osnovni faktor su ljudi, drugi faktor–sve ostalo, jer ljude i tehniku je lahko spojiti. Pored toga, držali smo se još jednog principa: nikada ne mobilisati stvari i sredstva potrebna za nužni rad preduzeća, zbog čega bi ista prekinula proizvodnju... Za nas je to sve bilo logično, ali general mi je kazao da je to model kojeg bi svi trebali slijediti, te me na kraju pozvao da održim stručno predavanje za njegove personalce (do kojeg nikada nije došlo).

II.

OD PRVIH VIŠESTRANAČKIH IZBORA DO PRVIH GRANATA

Prvo referisanje novom predsjedniku općine

Na prvim višestranačkim parlamentarnim izborima, u novembru 1990. godine, ubjedljivi

Na osnovu člana 119. Zakona o opštenarodnoj odbrani ("Službeni list SR BiH", broj 3/84 i 17/87) i člana 283. Statuta opštine Gračanica ("Službeni glasnik opštine Gračanica", broj 13/81 i 8/84) Skupština opštine Gračanica na ZAJEDNIČKOJ sjednici sva tri vijeća održanoj dana 30. juna 1989. godine, donijela je

R J E Š E N J E

O POSTAVLJENJU KOMANDANTA TERITORIJALNE ODBRANE OPŠTINE GRAČANICA

I

Za komandanta Teritorijalne odbrane opštine Gračanica postavlja se OSMAN PUŠKAR iz Gračanice na vrijeme od četiri godine.

II

Ovo rješenje stupa na snagu danom njegovog donošenja, a biće objavljeno u Službenom glasniku opštine Gračanica.

SKUPŠTINA OPŠTINE GRAČANICA

Broj: o6-111-1/72-89
Gračanica, 30.6.1989. godine

PREDSJEDNIK
SKUPŠTINE OPŠTINE
Slavko Trifković

Rješenje o postavljenju Osmara Puškara za komandanta OpŠTO Gračanica

pobjednik u Gračanici sa najviše glasova bila je Stranka demokratske akcije (SDA), podijelivši vlast na općini sa Srpskom demokratskom strankom (SDS), koja je osvojila gotovo plebiscitarnu podršku srpskog naroda. Sretna okolnost je bila u tome što je političku profilaciju SDA svojim djelovanjem određivao Alija Izetbegović, koji će biti izabran za predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Kao mudar i demokratski orijentisan čovjek, znao je da bi ispoljavanje radikalizma bilo pogubno za Bosnu i Hercegovinu i bošnjačko-muslimanski narod. Na taj način pojedinci iz reda SDA, skloniji radikalizmu i ekstremizmu nikada nisu uspjeli ostvariti veći politički uticaj, ni u Gračanici, ni uopće. Mi smo slijedili aktivnosti koje je on zagovarao. Lično me se dojmilo Izetbegovićevo zalaganje, u onom poznatom "šetanju predsjednika", da se na neki način spasi Jugoslavija, pri čemu je imao podršku makedonskog predsjednika Kire Gligorova (koga sam kasnije imao čast i lično upoznati), kao i brojnih tadašnjih demokratskih intelektualaca. Mi u Gračanici smo također imali sreću što je na čelo SDA, a poslije izbora i na čelo Skupštine opštine, došao rahmetli Sejdo Šabić, do tada ugledan privrednik, trgovac, privatni poduzetnik – iskusan, mudar i umjeren čovjek.

U prvom službenom susretu sa novoizabranim predsjednikom općine Sejdrom Šabićem, detaljno sam ga informisao o stanju u OpŠTO Gračanica, sa naglaskom da smo uskladili nacionalnu strukturu i da smo mobilizacijska mjesta TO premjestili u izvore popune, a bilo je govora i o pravcima upotrebe TO prema zakonu. Inače, mobilizacijsko mjesto Odreda TO premjestili smo iz Kakmuža u rejon Babići – Škahovica, a mobilizacijsko mjesto Manevarskog bataljona Istočno-bosanske brigade sa lokacije manastira na Ozrenu u Donju Orahovicu. Referisao sam da imamo optimalnu organizacionu strukturu TO, kao i vojnu gotovost – bez oružja. Izvijestio sam ga i o tom pitanju, da-

kle naoružanju TO koje nam je, naredbom saveznih i republičkih organa, oduzeto u toku 1990. godine i smješteno, "radi bezbjednijeg čuvanja", u magacine JNA. Bilo mi je jasno da to naše naoružanje, kupljeno sredstvima općine Gračanica, odnosno njenih građana – mi nikada više nećemo ni dobiti nazad, a političko-bezbjednosna situacija se usložnjavala. Predsjedniku općine sam kazao da oružje ipak imamo, naglasivši da se radi o par hiljada lovačkih pušaka kod građana, što imamo uredno popisano i evidentirano, odnosno personalno raspoređeno, kako je to strategija odbrane SR BiH nalagala.

Provođenje naredbe o razoružavanju TO

U jeku političke krize u Jugoslaviji, nekoliko mjeseci prije prvih višestranačkih izbora, sa najvišeg saveznog i republičkog nivoa uslijedila je naredba o izuzimanju i prenosu naoružanja i opreme TO u magacine i skladišta JNA, sa obrazloženjem da će se tu bolje čuvati. U biti, to je značilo ne samo razoružavanje, već u prvoj fazi marginalizacija, a u drugoj i potpuno rasturanje TO kao oružane snage koju su, po Ustavu, organizovale, naoružavale i finansirale jugoslovenske republike, svaka za sebe. Ne treba posebno objašnjavati u čijem je to interesu bilo i čijim je političkim ciljevima služilo.

Bilo kako bilo, ta se naredba morala, bez odlaganja, provesti u cijeloj zemlji. Moj (u to vrijeme) doskorašnji oficir bezbjednosti, Branko Šarović, koji je kasnije prešao u aktivne oficire (danas pukovnik vojske Crne Gore), došao mi je sa vodom vojnih policajaca i to doslovno saopćio kao komandantu Opštinskog štaba TO. Ako odbijem – sa mnom je "priča završena" (nisam razumio – završena kao smjena, ili... možda likvidacija). U potpisu naređenja bio je Obrad Piljak, predsjednik Predsjedništva SR BiH.

U vezi sa tom naredbom, ja sam obavio više razgovora u Općini, između ostalih i sa tadašnjim predsjednikom Nezirom Kapećevićem. Polazili smo od činjenice da je to

Komandant OpŠTO Gračanica Osman Puškar (naprijed, s kartom); iza njega stoje: potpukovnik Ljubo Šobot - operativni oficir u OkŠTO Tuzla (desno) i Rajko Kerić - obavještajni oficir u OpŠTO Gračanica. U trećem redu, s desna: Dževad Muderizović - operativni oficir u OpŠTO Gračanica, kapetan Ahmed Đulić - komandir čete Odreda TO, kapetan Milić Lazarević - oficir bezbjednosti u OpŠTO Gračanica, vodnik I. klase Dušan Ristić - pomoćnik za pozadinu (bez kape), te nepoznati stražar.

naoružanje bilo svakako na Ozrenu, na Lužanjku kod Bosanskog Petrovog Sela, gdje se nalazio i Nastavni centar TO – tamo su bili i naši magacini. Nešto od opreme nalazilo se i u skladištu u Ševarlijama, a jedan dio u Tuzli. To su praktično bili krugovi JNA i mi tu nismo mogli ništa posebno napraviti. Kratko jasno nam je rečeno – realizujte to, vaš posao je vaš zadatak, naš je naš. Otpora iz vrha SR BiH nije bilo i tu je za nas priča bila okončana. Ja sam odbio zahtjev za nabavku novih količina naoružanja i vojne opreme i bio sam u Okružnom štabu TO (OkŠTO) Tuzla kritikovao, a pravdao sam se da hoćemo graditi skladište.

Zašto sam ponudio ostavku predsjedniku Šabiću

Nakon izbora, kada se uveliko počela zaoštavati političko-bezbjednosna situacija, u posjetu Gračanici došao je general JNA iz 17. tuzlanskog korpusa, Novaković. Po obavljenim službenim razgovorima o stanju u TO, za ručkom u Karanovcu nastavili smo o tome neformalan razgovor. Na njegovo provokativno pitanje “kako je biti komandant bez vojske”, ja sam mu odgovorio da mi imamo vojsku, na što se on nadovezao: “Jeste., ali bez oružja”. Nastojao sam uzvratiti istom mjerom: “Ništa se ti ne sikiraj, generale. Kad i ako bude trebalo, imat ćemo mi i oružje”. Uzvratio je pitanjem u istom tonu: “To će vama dati Tuđman?”. Moj odgovor je bio da

se mi ne uzdamo ni u Tuđmana ni u Miloševića, već da se uzdamo samo u sebe... Tako smo nekako i završili razgovor – u atmosferi koja je već ličila na ratnu, jer su legendarnu Neđinu kafanu, u kojoj smo sjedili, opkolili vojni specijalci koje nisam znao.

Kako sam jedno vrijeme u štabu radio i obavještajne poslove (jer to mjesto nije bilo formacijski popunjeno), za potrebe službe tražio sam od MUP-a u Gračanici da mi daju spiskove prijavljenog naoružanja kod građana. Vjerujte, to sam najteže dobio – stalno se odugovlačilo, nalazili su se izgovori zbog čega ne žele ustupiti podatke i sl. Šest mjeseci sam uzaludno čekao, a zatim sam, posredstvom naše terenske obavještajne službe prikupio podatke, te interno sačinio spiskove naoružanja i vlasnika istog. Zbog toga sam kasnije bio pozvan i na informativni razgovor od Službe državne bezbjednosti, ali ne vjerujem da je to ikada bilo negdje posebno notirano. Ja sam im rekao da radim svoj posao, a oni neka rade što misle da treba. Od obavještajne službe OkŠTO Tuzla takođe sam dobio upozorenje da se ne miješam u njihove poslove. Tražili su i moje saradnike na terenu, pojedince, koje im nisam dao, jer su standardi rada tako nalagali.

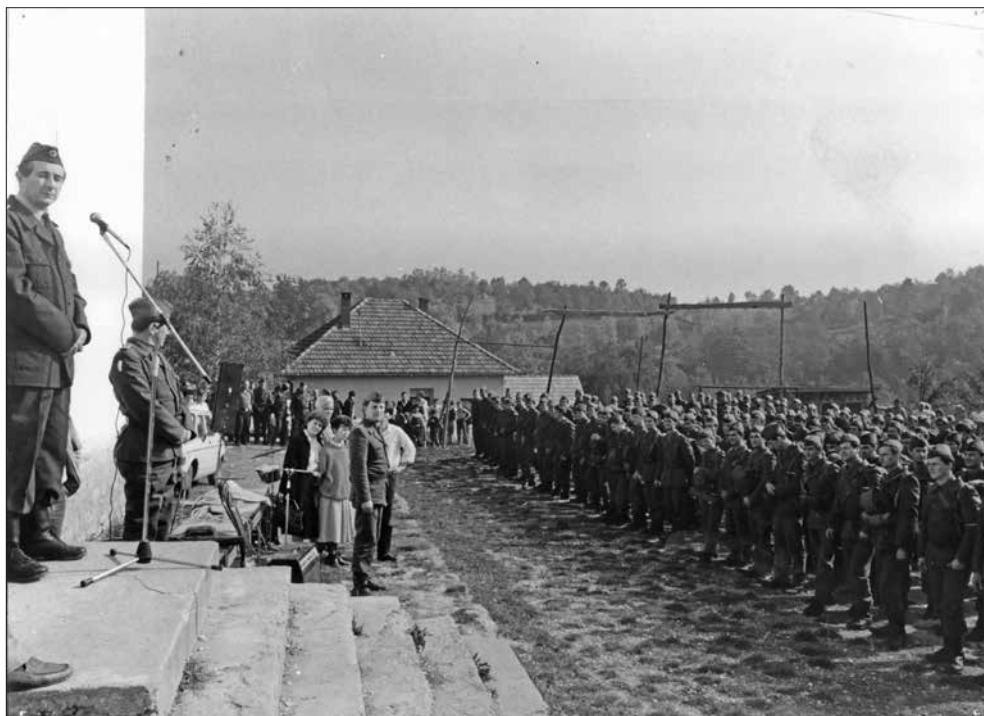
Ipak, bio je to povod da predsjedniku općine Šabiću ponudim ostavku na dužnost komandanta Opštinskog štaba TO. Znao sam da je dolazilo teško vrijeme i bio sam odlučan da branim zemlju kao i svaki drugi građanin, spreman uzeti pušku – rov kojeg ja budem branio neće pasti sigurno. Tako sam razmišljao, bez imalo želje da se nađem u sistemu nekog velikog komandovanja. Saslušavši moje obrazloženje, predsjednik Šabić mi je prvo rekao da dobro razmislim o toj ostavci, ali ako već insistiram, obećao mi je da će me razriješiti dužnosti tek onda kad mu pronađem i predložim boljeg od sebe. Osjetio sam podršku i odlučnost da sa njim ostanem do kraja, pa šta bude!

Insistirajući na ostavci, ja sam imao u vidu imena nekih sposobnih oficira, ljudi s viso-

kim činovima – generala ondašnjih i sadašnjih... Moram reći da su me ti ljudi, uglavnom, "glatko" odbijali. Muharem Fetahagić, koji je na ovim prostorima položio generalski ispit – i to baš na mobilizaciji snaga i sredstava, uz korištenje svih raspoloživih resursa tadašnjeg Sekretarijata narodne odbrane i štaba TO Gračanica, na moju ponudu da bude komandant OpŠTO Gračanica odgovorio je da mu je to ispod nivoa. Slično mi je odgovorio i Ramiz Šuvalić. Spomenuo bih ovdje da je, kasnije, u drugoj prilici, čitava delegacija išla kod Hazima Šadića i nudila mu plaću koliko hoće samo da dođe u Gračanicu na moje mjesto. Šadić im je odvratio da za prostor Gračanice postoji bolji čovjek za tu funkciju, kazavši moje ime.

Naravno, ja svim tim ljudima ništa ne zamjeram. Oni stvarno nisu dobro poznavali teren i ljude. Razumljivo je da nisu poznavali ni ovo prethodno stanje odbrambenih priprema, a vjerovatno su pravili i svoje lične procjene koje ja razumijem i prihvatom. Da biste bili komandant na određenom prostoru, morate dobro poznavati ljude – a TO je bila struktura koju su činili radnici i seljaci, sa svim njihovim kapacitetima, ali i nesebičnim patriotizmom.

S obzirom da sam prije dolaska na dužnost komandanta Teritorijalne odbrane općine Gračanica u toj odbrambenoj strukturi obavljao različite dužnosti, od komandanta specijalne jedinice do komandanta bataljona, načelnika brigade, komandanta brigade, načelnika štaba, komandanta štaba, te da sam završio različite kurseve obavještajno-bezbjednosnih specijalnosti, možda sam mogao bolje od ostalih razumjeti ili makar naslutiti šta se "iza brda valja" i šta bi nam se moglo desiti. U svakom slučaju, kao i mnogi drugi, bio sam svjestan i znao sam da je moja dužnost da se stavim na raspolaganje svojoj državi, posebno u domenu odbrambenih priprema. Uostalom, to sam učio i za to sam se spremao više od 20 godina, pa bi bilo sramotno izmaknuti se pod bilo kakvim izgovorima. A

Smotra Odreda TO Gračanica, novembar 1990. godine - lijevo, u plavoj uniformi, komandant Republičkog štaba TO SR BiH general Bajčetić.

imao sam ponude da pređem na rad u vojnoj diplomatiji SFRJ!

Nesporazumi oko otcjepljenja ozrenskog dijela općine

Prvi ozbiljan politički sukob sa srpskom stranom izbio je povodom odcjepljenja ozrenskih dijelova općine i formiranja općine Petrovo na tom prostoru. Ne bi bilo niti jedne ružne riječi u vezi s tim da se nisu pojavile neshvatljive teritorijalne aspiracije. U optičaju je bila jedna karta nove organizacije prostora Gračanice, sa dvije općine, na kojoj su se unutar granica zamišljene općine na Ozrenu, pored srpskih sela s lijeve strane Spreče, našla i manja srpska naselja na desnoj strani: Lendići, Lohinja Gornja, Skipovac, pa čak i najveći dio Donje Lohinje (u kojoj je živjelo bošnjačko stanovništvo), a čini mi se i Srpska Varoš u Gračanici, kao dio grada nastanjen Srbima. Da stvar bude bizarnija, ozrenski

“kartografi” su granicu povukli starom cestom Doboj – Tuzla, ignorišući granice katastarskih općina, čime se cijela industrijska zona Gračanice našla u ucrtanim granicama te nove, ozrenske općine. Hazim Vikalo, koji je u međuvremenu došao za predsjednika općine Gračanica, umjesto Sejde Šabića, pitao me je šta da se radi... Kazali smo i na sjednici Skupštine opštine da granica između općina može biti samo granica katastarskih općina, a granica katastarske općine Gračanica išla je željezničkom prugom Doboj – Tuzla. Može biti i rijeka Spreča – i da i tu ne bi trebalo biti nikakvih problema. Ali sve drugo ne bi bilo u redu i dalo bi povoda za pojačano djelovanje ekstremista na obje strane.

Naravno, u tom vremenu, tokom jeseni 1991. godine, najveći ekstremizam su ispoljavali članovi i pristalice SDS-a, koja se sve više okretala destruktivnom i podrivačkom djelovanju (bilo je to doba proglašenja raznih

“SAO” regija i drugih vidova paradržavnog i paravojnog organizovanja). Međutim, nije se smjela zanemariti ni opasnost od pojave ekstremnih pojedinaca i na našoj strani. Njih je kasnije zaista bilo, neposredno uoči izbijanja rata na ovim prostorima – od ljudi koji su nosili slovo “U” na kapi (što sam silom skidao) pa do onih koji nisu poštivali mobilizacijska pravila o izuzimanju i korištenju materijalnih sredstava za potrebe odbrane. Jedan broj ljudi nije razumijevao šta to znači. Kad smo se tome počeli suprotstavljati, sudarali bi se sa političkim entuzijastima i sa entuzijastima rata koji su se iznenada pojavljivali, ali i brzo nestajali. U prvoj fazi rata pojavljivali su se niotkuda, napravili bi gužvu i brzo bježali s lica mjesta, ostavljajući obične ljude da stradaju ili da se bore za svoj opstanak. Iz tog razloga, vrijedilo je biti oprezan. Nisu svačija djela popločana dobrim namjerama. Naprotiv!

Nisu me prihvatili u gračaničkom SUP-u

Krajem marta 1992. dogovorili smo se u Općini da ja iz OpŠTO Gračanica pređem na rad u Sekretarijat unutrašnjih poslova (SUP), odnosno Stanicu javne bezbjednosti (SJB) u Gračanici, na dužnost načelnika. Prethodni načelnik SUP-a, Tajib Omerdić, faktički je izgubio povjerenje političkih faktora koji su ga imenovali i izdato mu je rješenje o penzionisanju. Dogovor je bio da ja preuzmem mjesto načelnika policije, iz razloga što je ta služba, sa svojih 400 pušaka, te aktivnim i rezervnim sastavom bila u tom trenutku najjača legalna oružana sila s kojom smo raspolagali, pa je trebalo najodgovornije pristupiti njenom organizovanju i vođenju. Policija je, nažalost, u dobroj mjeri već bila podijeljena i razbijena. Stanje u SJB Gračanica mi je bilo dobro poznato jer je OpŠTO koristio dio prostorija u zgradi policijske stanice. Mnogi od pripadnika policije su od mene tražili savjet šta dalje...

Te večeri kada je stigla depeša o mom imenovanju, došao sam u prostorije SJB gdje

se nalazila veza i tu zatekao samo jednog dežurnog. Kao obavještajac sam ponešto i znao, pa sam ga odmah upitao zašto je sam, ko mu je to dozvolio, zar ne bi trebalo da tu uvijek budu dvojica...? Odgovorio je da nu nije niko odobrio, već, eto, nema načelnika, pa tako... Kazao sam mu da bi morali ponekog i pitati i naglasio da od sutra ima da budu dvojica na dežurstvu. Ujutro, kada sam se pojavio na poslu – dočeka me je poziv na sindikalni sastanak, na kojem su mi uposlenici SUP-a saopštili da mene ne prihvataju kao načelnika. Slažem se, rekao sam im – i kad je tako, neću ni ja vas. Vidio sam odmah da je sve to bilo dobro organizirano kako bi se dogovoreni pokušaj konsolidacije u SJB Gračanica razbio, te da je SDS (nesumnjivi vinovnik svega) maestralno odradio posao, budući da su protiv mene bili svi policajci bošnjačke nacionalnosti. A i tzv. “stare strukture” su vidjele šansu da pokažu snagu novima na vlasti, posebno SDA.

Bilo mi je jasno da u takvim okolnostima nije moguće obavljati ni normalan posao, a kamo li nositi se sa svim izazovima naglog pogoršanja političko-bezbjednosne situacije, u kojoj su incidenti bili svakodnevniji, a povjerenje građana u policiju nikad slabije. Da budem iskren, već one prethodne večeri, kada sam saznao da sam službeno postavljen za načelnika, neki ljudi su od mene zatražili da izvršim hapšenje određenih lica (zbog navodnog sabotiranja priprema za odbranu). Ja sam im pokušao objasniti da hapšenje ne vrši policija, da nalog izdaje tužilac ili istražni sudija, a policija je samo izvršni organ... Prema tome, kad dobijem nalog, onda mogu hapšiti, a do tada – to su nezakoniti postupci. Nisu bili zadovoljni mojim odgovorom, a ni ja takvom vrstom zahtjeva. I tako, očito sam odmah u startu izgubio povjerenje i SDS-a i ekstremnih dijelova SDA.

S predsjednikom općine Hazimom Vikalom tada sam dogovorio da ostanem na mjestu njegovog savjetnika za pitanja odbrane, dok je Teritorijalnu odbranu, u međuvre-

Kopnena
vojska

Gračanica... Pitom gradić i dobri ljudi. Ovu idiličnu sliku bosanskog gradića i njegovih žitelja „potvrđuju“ Miloš Babić, samostalni umetnik i šef za propagandu i informisanje u Opštinskom štabu Teritorijalne odbrane; Omer Hamzić, rukovodilac u „Saobaćaju“, „rezervista“ Milan Nedić; rezervni starešina Ibrahim Bajraktarević, a u Štabu – Osman Puškar, komandant; Rajko Kerić i Dževad Muderizović, Puškarevi saradnici i najomiljeniji član Štaba – Ivica Kapručki. I, opet, nemamjetljiv utisak: to je štab drugara. A u drugarstvu i znanju, sve se može. Zato i nije čudno da su najbolji u BiH za minulu godinu kao dobitnici Srednje plakete TO.

Odnos prema Armiji, rekoše, i zadacima koji proističu iz toga, tradicionalno je dobar. Negativnih primera, jednostavno nemaju – od pozivanja i oduzavanja ljudi na vojne vežbe i druge oblike obuke, do izvršavanja vojničkih zadataka. To je tradicija, veli Puškar. Jer, Gračanica je slobodarski grad koji je već avgusta 1941. doživio dane slobode. Brojni spomenici i obelisci podsećaju na to, kao oni u Gradskom parku, Prenju, Bosanskom Petrovom Selu, Brdanima, Boljaniću, Malešićima, Karanovcu, Soćkovicu, na Ozrenu.

Recimo, lane je za 192 dana realizovana planirana obuka, sa odzivom od 92 odsto. Za tu namenu utrošili su samo 29 odsto predviđenih novčanih sredstava. Tako su ostvarili ogromne uštede, a postigli visoku vrlo dobru ocenu obučenositi jedinica.

Treba istaći, podseća Muderizović, da imaju opremljen nastavni centar „Lužnjak“ gde se obučava vanškolska omladina, pripadnici TO, milicije, JNA, a koriste ga i radne organizacije za obuku ljudstva.

I stručna osposobljenost starešina, vele, značajno utiče na obučenositi jedinica. Oko 300 starešina lane je kursirano i školovano u školskim centrima JNA i TO. Uz to, ovaj štab je jedan od najobrazovanijih u BiH. Svi zaposleni završili su fakultete, neki „guraju“ postdiplomski, a stari su u proseku 37 godina.

Srednja plaketa TO je usledila zato što je inspekcija Republičkog štaba Teritorijalne odbrane dala štabu najvišu ocenu za sve parametre borbene gotovosti. Kontrola materijalno-finanjskog

Plaketa je stigla u prave ruke

Odziv gračaničkih teritorijalaca na vežbe je za svaku pohvalu

Štab TO opštine Gračanica – najuspešniji u Bosni i Hercegovini za 1990. godinu

UVEK U VRHU

Srednja Plaketa TO je usledila zato što je inspekcija Republičkog štaba Teritorijalne odbrane dala štabu najvišu ocenu za sve parametre borbene gotovosti. Svi zaposleni završili su fakultete, neki „guraju“ postdiplomski, a stari su u proseku 37 godina. Odlična saradnja sa Armijom, preduzećima, milicijom, mesnim zajednicama...

Dževad
Muderizović

Osman Puškar: komandant najuspešnijeg štaba u BiH

poslovanja od SDK potvrdila je besprekornu zakonitost rada. Visoke ocene dobijene su za kvalitet uskladištenja, održavanja i čuvanja naoružanja i drugih materijalnih sredstava. Tako je u Štab stigla treća plaketa.

No, potvrda kvalitetnom radu su i opštinsko priznanje – Plaketa grada 1978; Srednja plaketa TO 1980, prva i, druga 1988. kada je dodeljena jedinici čiji je komandant rezervni major Veljko Dženanović.

Vojnostručna osposobljenost, dugogodišnji zajednički rad, želja i upornost u izvršavanju zadataka – njihov je zaštitni znak. Dženanović, recimo, više od deset godina za saradnike ima Milostava Mikića, Amira Zejnilagića, Zikriju Memića, Voju Lazića, Hasana Mostarića, Branka Tadića, Midhata Čehajića. Zato je njihova jedinica, uz Plaketu, nekoliko puta proglašavana za najbolju na nivou Okružnog štaba TO Tuzla.

Uspesi TO u Gračanici vezani su, kažu, za ime Vase Kneževića (nedavno preminulog), koji je ovde radio od osnivanja. A Kapručkog, vele, poznaju sve starešine u ovom delu Bosne. Ali, udela u Plaketi imaju i drugi, kao Bahrija Čoso, Dragan Vasiljević, Ibrahim Bajraktarević, Ahmet Dulić, Mladen Prić, Mensur Lika, Ibrahim Alić, kao i Rajko Kerić, Dušan Ristić, Ibro Nurkić, Galib Ahmetović, Miloš Milojević, Osman Čajić, Safet Dedić, dr Zijad Terzić, Bilal Begović...

Bez saradnje nema uspeha, kažu u Štabu. Stoga ističu odlično obostrano razumevanje sa društvenim preduzećima „Jadri-na“, „Feringom“, „Fortonam“, DC, mesnim zajednicama Boljanić, Kakmuž, Bosansko Petrovo Selo, Orahovica, ali i sa milicijom, Radio-stanicom, SRVS, SUB-NOR, strelcima „Džemal Suman“ izviđačima, Radio-klubom, te garnizonima Tuzla i Doboj...

Muharem Sinanović
Snirio
S. Stanisavljević

Reportaža o opŠTO Gračanica objavljena u magazinu Front (god. XLVI, 11. 06. 1991.)

menu, na moj prijedlog, preuzeo Ibrahim Nurkić, kao vršilac dužnosti komandanta OpŠTO Gračanica. Na toj dužnosti on će ostati do 15. maja, kada se vraćam na mjesto komandanta, dok je Ibko postavljen za načelnika Štaba. S Ibrahimom Nurkićem sam koordinirao sve aktivnosti na organizaciji struktura i jedinica TO, koje je on uspješno obavljao i vodio, kao produžena ruka rukovođenja i komandovanja strukturama oružane borbe, pa i TO. U djelokrugu rada su mi bili i zadaci koordinacije sa komandama i snagama JNA u Tuzli i Doboju, kao i sa okružnim MUP-om, odnosno Centrom službi bezbjednosti u Tuzli, te procjene vojno-bezbjednosne situacije na općini, u regiji, pa i u RBiH i šire. Dodatno sam bio zadužen i za prijem oficira JNA u Teritorijalnu odbranu.

Prvi oblici koordinacije između općina na regiji Tuzla

Čitav ovaj period bilo je jasno da će JNA i SDS uz podršku Miloševića i Tuđmana pokrenuti agresiju na Bosnu i Hercegovinu, kao i to da se nijedna sredina od takvog napada neće moći sama odbraniti. Za Gračanicu i njen širi prostor od izuzetnog značaja bila je saradnja sa općinama Tuzla, Doboj, Lukavac, Srebrenik, Gradačac i Tešanj, kao i sa ostalim sredinama u široj tuzlanskoj regiji.

U tom periodu sva politička vlast se vezala za predsjednike općina koji su, uglavnom bili iz vladajuće SDA. I prije izbijanja neprijateljstava neki općinski predsjednici s tuzlanske regije počeli su se povezivati i međusobno koordinirati aktivnosti. Osim Hazima Vikala, predsjednika općine u Gračanici, tom krugu su pripadali: Mehmed Meša Bajraktarević u Srebreniku, Sead Hasanhodžić u Lukavcu, Izet Hadžić u Kalesiji, Osmo Forčaković u Živinicama, također i predsjednici općina iz Kladnja, Olova... Dolazili bi i ovdje do nas, a i mi smo išli do njih, da bi zajedno koordinirali neke detalje. Bila je to svojevrsna preteča

kasnijeg povezivanja, iz kojeg nastaje ratni Okrug Tuzla.

Što se tiče same Tuzle, predsjednik općine je bio Selim Bešlić iz Reformista, koji su u koaliciji sa SDP-om pobijedili na izborima. Dakle, na tuzlanskoj regiji na jednoj strani imate općine u kojima je na vlasti SDA, kao pokret naroda u to doba, a na drugoj "crvenu Tuzlu". U to vrijeme se na različite načine vodi čitava jedna kampanja da Tuzla treba proglasiti nekakvu autonomiju i izjasniti se za "ostanak" u krnjoj Jugoslaviji, mimo Bosne i Hercegovine. Tu priču su uporno plasirali i neki javni mediji s ovog prostora. Bio je to podmukli plan kojeg je vodio najvjerovatnije savezni obavještajno-bezbjednosni vrh u Beogradu.

To je, inače, samo jedan od segmenata obavještajno-subverzivnog i propagandnog djelovanja protiv interesa Bosne i Hercegovine, koje se protezalo na sve strukture društva. Mnogi "nepoželjni" ljudi su tada naprasno penzionisani i sklonjeni, neki drugi su pod nerazjašnjenim okolnostima izgubili živote ili su prosto likvidirani... Smišljeno je poturana sumnja i nepovjerenje u pojedine kadrove, posebno one koji su imali iskustva na poslovima odbrane i bezbjednosti. To sam, u određenim situacijama i lično osjećao. Još od jeseni 1991. godine, kada sam najprije sa Sejdom Šabićem, a poslije i sa Hazimom Vikalom i jednom grupom ljudi krenuo s pripremama za otpor i odbranu, za neke sam bio "komunjara", "kosovac", "izdajnik naroda" i slično – kao, uostalom, i većina drugih ljudi za koje je neprijatelj procijenio da će svojim stručnim znanjem i sposobnostima uspjeti organizovati otpor. Tamo gdje je agresorska vojska ušla, takvi ljudi su u pravilu među prvim likvidirani. Uostalom, i moje ime se našlo na spisku za likvidaciju, koji je u policijskom pretresu nađen u stanu jednog od aktivista SDS-a, u maju 1992. godine, i to pri vrhu spiska.

Što se tiče pitanja Tuzle i navodne "autonomije", mi ipak nismo smjeli potcijeniti

opasnost i te mogućnosti, ma kako ona bila mala. Zato su predstavnici spomenutih općina (Gračanica, Gradačac, Srebrenik, Lukavac, Živinice...) ozbiljno razmatrali način djelovanja ako nam se iz Tuzle desi nešto nepredviđeno. Pri tome nismo nikako izbjegavali Selima Bešlagića, potpuno svjesni da je on predsjednik najveće općine, regionalnog centra, te da ono što se desi u Tuzli – desit će se, na kraju krajeva, svima nama. Ali imali smo isplaniran jedan "kontrolni paket" političke prirode, na čijem čelu je bio rahmetli Sead Hasanhodžić iz Lukavca, inače čovjek koji je imao izuzetnu vještinu komunikacije, razgovora, "deveranja"...

Na svu sreću, strahovi u pogledu Tuzle nisu se obistinile. Naprotiv! Tamošnja općinska vlast se odlučno opredijelila za Bosnu i Hercegovinu i konačni ishod je svima poznat.

Moram napomenuti da smo mi, članovi općinskog rukovodstva u Gračanici, bili potpuno svjesni da Gračanica kao općina ne može opstati sama, da se treba povezivati, koordinirati aktivnosti i u svim varijantama – što više razgovarati i pregovarati, a što manje i kasnije ratovati. Imali smo itekako razloga za to. Za rat smo možda bili već organizovani, ali smo u materijalno-tehničkom pogledu bili potpuno inferiorni u odnosu na snage SDS-a na Ozrenu i jedinice JNA.

Odnosi općinske vlasti u Gračanici sa Jugoslovenskom narodnom armijom

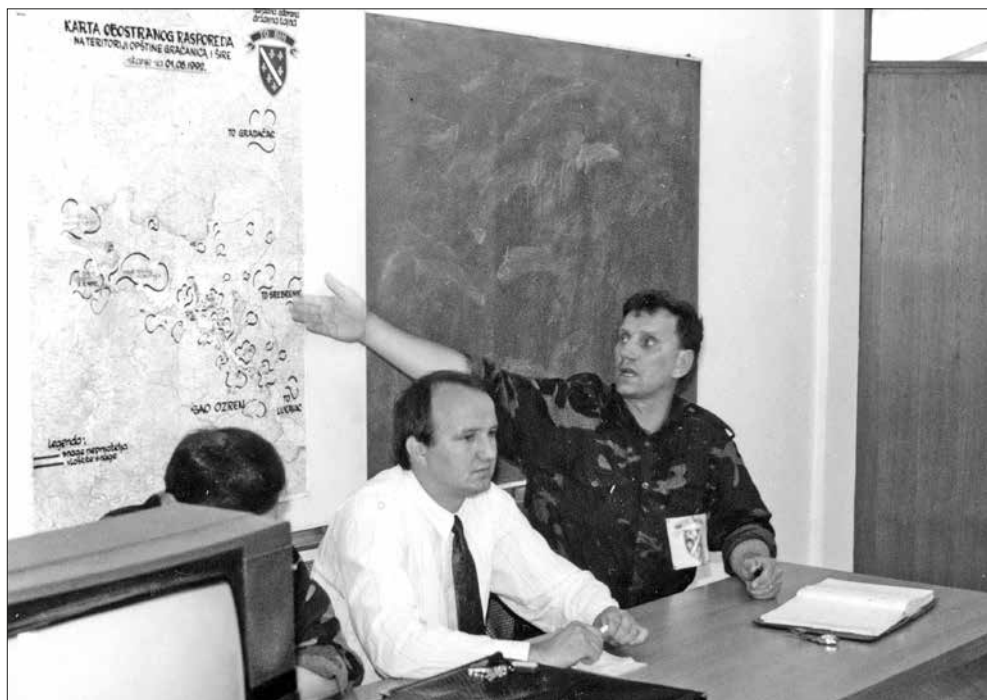
S rasplamsavanjem agresije na Republiku Hrvatsku, učestali su pokreti kolona JNA koje su putem Doboj – Tuzla odlazile na hrvatsko ratište ili su se s njega vraćale, odnosno kasnije povlačile iz Hrvatske. Nastojali smo održati korektne odnose sa tim jedinicama u prolazu, u namjeri da izbjegnemo bilo kakve incidente. Pomagali smo nekim jedinicama JNA u odlasku, pomagali smo da ljudi odu do svojih garnizona i da produže dalje na svoja odredišta. Između ostalih, cestom Doboj – Tuzla prošla je cijela jedna brigada iz Jastrebarskog, sa generalom Zecom

na čelu. Taj general bio je i ovdje kod nas u MUP-u, razgovarao s nama, dogovarali smo bezbjedan prolazak–i nikakvih problema nisu imali. Ali isto tako, prolazile su poslije i tenkovske kolone u pravcu Bosanske krajine, koje su kasnije okrenute u sastav 1. korpusa Vojske Republike Srpske protiv nas, a mi smo ih puštali da prođu na najkorektniji način – u skladu sa ugovorom o povlačenju JNA iz Bosne i Hercegovine, kojeg je proklamirao sam predsjednik Izetbegović.

Iz tih kolona bilo je raznih provokacija, nacionalističkih ispada, vrijeđanja i zastrašivanja prolaznika, otimanja iz prodavnica (kako to rade psi rata), čak i pucanja po džamijama i kućama pored puta... Općinska vlast je stišavala nezadovoljstvo naroda i sprečavala samoinicijativne ispade naših ljudi, blokade ceste i postavljanje barikada, energičnim intervencijama Hazima Vikala, mene i jedinica MUP-a.

Kao savjetnik predsjednika Ratnog predsjedništva, tokom aprila 1992. godine, imao sam poseban zadatak da držim kontakte sa garnizonima JNA u Tuzli i Doboju, te da koordiniram razgovore radi smanjivanja napetosti i "kupovine" vremena. Radi sprečavanja većih incidenata i preventivnog djelovanja, razgovarali smo sa generalom Jankovićem, a kasnije i sa generalom Nedeljkovićem iz tuzlanskog korpusa JNA. U tim razgovorima mi smo insistirali na dva pitanja: prvo je da nam se vrati naoružanje i vojna oprema TO–jer to su platili građani, odnosno radnici ovog grada kojih je u to vrijeme bilo preko 8.500; drugo je da korektno prekinemo incidente i da se vojska bez problema povuče u skladu sa dogovorima u Predsjedništvu SR BiH, do zakazanog roka.

Kako se rat približavao našim prostorima, narod je bio sve ogorčeniji, a JNA su doživljavali kao agresorsku vojsku. Dolazilo je već do određenih ispada, postavljanja barikada, sprečavanja prolaska kolona (pa čak i otimanja oružja, od strane pojedinaca, poput Bajbage), nakon čega bi komande JNA pri-

Maj 1992. godine - sa konferencije za novinare

jetile općinskom rukovodstvu napadima na Gračanicu. Na primjeru Bijeljine, Zvornika i drugih gradova koji su već bili pali vidjelo se šta je JNA spremna da uradi. Suprotno takvim samovoljnim ispadima pojedinaca, entuzijasta rata, mi u Ratnom predsjedništvu smo (svjesni da tu ima i drugih ciljeva) na sve moguće načine pokušavali da prenošenje rata na ovaj prostor što je moguće više odgodimo, kako bi se što bolje organizaciono uredili i bili spremni za borbu kada za to dođe vrijeme – jer je naš operativno-taktički položaj tada bio krajnje nepovoljan. Da sam bio na mjestu srpskih komandanata, ja bih ovaj prostor sigurno zauzeo sa tehnikom s kojom su oni tada raspolagali. Druga je stvar što su oni imali malo mudrijeg protivnika od sebe, motivisanog da brani svoje živote, domove i svoju zemlju. Mi nismo imali drugog izbora nego da se branimo. Sudbine gradova koji su već bili pali i ono što se dešavalo tamošnjem narodu, govorili su kakva nas sudbina čeka

ako se ne odbranimo. Zato smo djelovali vojnički, organizacijski, obavještajno i kontraobavještajno, ali i ljudski prije svega, jer – nismo željeli rat! On nam je nametnut.

III.

KAKO SMO PRAVILI VOJSKU

Ključni faktori odbrane u početnom periodu

U organizaciji i pružanju početnog otpora agresoru, na području općine Gračanica ključnu ulogu je imalo općinsko rukovodstvo, odnosno Ratno predsjedništvo Općine, te njegovi legalni organi: Općinski štab TO, odjeljenje MUP-a (Stanica javne bezbjednosti) i Sekretarijat za narodnu odbranu. Slično je bilo i u susjednim općinama, u Srebreniku i Lukavcu. Neposrednoj organizaciji odbrane se pristupilo na zahtjev i pod svojevrsnim pritiskom naroda. Ostvaren je konsenzus svih političkih partija (osim SDS, razumije

se) i obezbijedeno kontinuirano funkcionisanje legalnih organa vlasti i u najtežim uslovima. Zahvaljujući političkoj mudrosti u Predsjedništvu općine, konsenzusu svih političkih faktora, opredijeljenih za Bosnu i Hercegovinu, a prevashodno narodnom opredjeljenju za otpor, spriječena je agresija na grad Gračanicu i ostala slobodna područja općine.

Kao tada vodeća politička snaga na općini, SDA je u svemu tome, naravno, imala značajnu ulogu. Njeno rukovodstvo je izvršilo pravilnu procjenu moguće opasnosti, te dalo povjerenje stručnim kadrovima u legalnim organima vlasti. U isto vrijeme, iniciralo je organizovanje i naoružavanje naroda, te uspostavljanje vojnih struktura i formacija kroz Patriotsku ligu Bosne i Hercegovine. Kada je riječ o organizovanju svenarodnog otpora, Patriotska liga je imala zapaženo mjesto, posebno u onim sredinama gdje su legalni organi vlasti kalkulirali sa državnošću Bosne i Hercegovine i uopće dovodili u pitanje njen opstanak i samobitnost. U takvim sredinama, Patriotska liga je predstavljala odgovor na političku nezrelost, munafikluk i profiterstvo, kadrovsku nesposobnost, neshvatanje da se bivša JNA transformira u agresorsku vojnu silu itd. U Gračanici, gdje je funkcionisanje legalnih organa vlasti očuvano, Patriotska liga je bila svojevrsan poticaj za druge vidove organizovanja i samoorganizovanja naroda. U tome je poseban značaj Interventnog voda Patriotske lige, koji je formiran u martu 1992. godine (sa oko 60 ljudi, od čega ih je 30 bilo naoružano vlastitim oružjem).

“Motor-pokretač” svih tih aktivnosti bio je Hazim Vikalo, predsjednik Skupštine općine, odnosno Ratnog predsjedništva općine Gračanica. On je zahtijevao odgovoran rad, politički je uspješno balansirao između raznih frakcija u stranci kojoj je pripadao (SDA), gradeći povjerenje i saradnju sa svim drugim političkim opcijama i mudro ističući interes države Republike Bosne i Hercegovine, boš-

njačkog naroda i svih njenih građana iznad svega.

Vojničku profilaciju u počecima odbrane Gračanice dali su: manevarska jedinica Stanice javne bezbjednosti Gračanica, uz aktivni i rezervni sastav milicije, zatim spomenuti vod Patriotske lige (koji ulazi u sastav Teritorijalne odbrane kao Manevarski vod TO Gračanica), vod lovačke organizacije Gračanica (koji je, istina, kratko djelovao), kao i prve jedinice Teritorijalne odbrane: Protivdiverzantski vod, Odred Teritorijalne odbrane, te rejonski štabovi i jedinice TO mjesnih zajednica, koje objedinjavaju različite vidove odbrambenog organizovanja i samoorganizovanja naroda na općini u legalni okvir Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, sukladno naredbi Predsjedništva R BiH od 9. aprila 1992. godine. Početno je uspostavljen sistem odbrambenog organizovanja u ratu sa čvrstom organizacijom rukovođenja i komandovanja njegovim sastavnim elementima – Teritorijalnom odbranom, Civilnom zaštitom, organima izvršne vlasti i privredom. Svako je znao svoje mjesto i svoju zadaću. Modificirani ratni planovi su primjenjeni u potpunosti.

Izgradnja i uvojničavanje naših snaga

Težište rada od početka je bilo na zaštiti stanovništva većih naseljenih mjesta (zaprečavanje i utvrđivanje), obezbjeđenje moguće evakuacije stanovništva i materijalnih dobara, te nesmetanom funkcionisanju organa vlasti. Obavljena su komandantska izviđanja sa svim rejonskim štabovima TO (odbrana grada, odbrana trebavskog grebena, odbrana teritorije Doboj Istoka, odbrana sela Lukavica i Lukavica Rijeka i dr.). U međuvremenu je uspostavljena čvrsta komunikacijska veza sa komandama općinskih štabova TO Gradačac, Srebrenik i sa Okružnim štabom TO u Tuzli.

U taktičkom pogledu dat je prioritet, s obzirom na raspored i tehničke mogućnosti agresora, zaštiti grada i naselja duž komu-

nikacije Doboj – Tuzla, zaštiti komunikacija Gračanica – Srnice i Malešići – Lukavica, te komunikacije Soko – Srebrenik. U skladu s tim, izvršen je raspored svih raspoloživih snaga odbrane. Snage rejonskih štabova raspoređene su prema vlastitim zonama, Manevarska jedinica MUP-a, Manevarski vod TO (vod Patriotske lige) i raspoložive snage TO raspoređeni su po ugroženim pravcima, a Vod lovaca za neposrednu odbranu grada (ulice, zemljišni objekti i sl.).

Upotreba manevarskih jedinica TO bila je uslovljena kvalitetom popune naoružanjem i materijalno-tehničkim sredstvima, kao i obučenošću ljudstva. Odmah je uočeno da u tim jedinicama ne postoji dovoljno iskustva, niti potreban nivo obučenosti ljudstva, pa su, primjera radi, u Manevarski vod TO (vod Patriotske lige) odmah upućena dva aktivna vojna lica, Hasib Fehratović i Nermin Duraković, sa zadatkom da kao instruktori tu jedinicu osposobe za predstojeća dejstva. I u druge jedinice TO upućivani su instruktori, radi obuke i uvojničavanja, i to iz postojećeg kontingenta raspoloživih rezervnih vojnih starješina. Oni su taj zadatak uspješno obavljali, uz visok nivo lične hrabrosti, ali i mnogo nerazumijevanja, pa i opstrukcija, kako od samog ljudstva, tako i nekih mjesnih “političara” na terenu.

Radi podizanja morala vojske i stanovništva, ali i mogućnosti dobijanja značajnijih količina oružja, dio instruktora radio je na objedinjavanju sistema rukovođenja i komandovanja sa jedinicom iz Svjetliče, koju je još prije izbijanja neprijateljstava naoružala JNA. Tako je odjeljenje izviđača ove jedinice jedno vrijeme boravilo u Gračanici, više kao moralna podrška i primjer vojničke organizacije te jedinice. Manevarski vod TO (vod Patriotske lige) po naređenju iz Općinskog štaba jedno vrijeme je posjedao prostor Vjetrenica – Gaj, sa zadatkom da štiti putni pravac Gračanica –Soko radi obezbjeđenja eventualne evakuaciji stanovništva i moguće intervencije ka Lendićima i Gornjoj Lohinji.

Manevarski vod MUP-a i Vod lovaca izvršili su pretres naselja Srpska Varoš i njegovo obezbjeđenje, pošto su žitelji Srbi masovno izbjegli, posebno nakon ubistva pripadnika Civilne zaštite Adema Mustajbašića u rejonu Bijelih Polja.

Sve vojne aktivnosti rađene su planski, pod komandom OpšTO Gračanica i rukovođenjem općinskog Ratnog predsjedništva. Sve nabrojane vojne i policijske strukture bile su, u smislu rukovođenja, potčinjene Ratnom Predsjedništvu, kao najvišem organu legalne vlasti na općini, a komandovanje vojskom odvijalo se u Opštinskom štabu TO Gračanica, koji ni u jednom trenutku nije prekidao kontinuitet svoga rada, već je čitav taj period objedinjavao rukovođenje i komandovanje svim strukturama općenarodnog otpora. Paralelno s tim razvijao je i druge funkcije vojne organizacije, kao što su obavještajna djelatnost, bezbjednost, pozadina, operativni poslovi, veza i taktika, obuka jedinica. Razvijala se i namjenska industrija, pod okriljem Izvršnog odbora Skupštine opštine Gračanica – kao i logisticiranje manevarskih dijelova vojske u TO.

U mnogo čemu bili smo prvi

Operativno-taktički položaj naših jedinica u početnom periodu odbrane bio je veoma nepovoljan. Svega par kilometara vazdušne linije bilo je između naših položaja i jedinica neprijatelja, ozrenskih i trebavskih brigada VRS, odnosno 1. krajiškog korpusa – koji je, inače, bio najjači neprijateljski korpus, ojačan oklopnom i artiljerijskom brigadom. Radilo se, dakle, o respektabilnoj vojnoj sili, koja je imala zadatak da probije, obezbjeđuje i proširuje strateški srpski koridor kroz Bosansku Posavinu, a u njihovim planovima bilo je širenje prostora oko Doboja, kao i zauzimanje područja Gračanice, sadejstvom snaga s Ozrena i Trebave. Odbrambeno, imali smo posla i sa avijacijom (s aerodroma Mahovljani kod Banja Luke), koja je tukla i ovaj grad, a dejstvovala je i po još nekim tačkama na op-

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ŠTAB TERITORIJALNE ODbrane
G R A Č A N I C A

Pov.br.01-227/92

Datum: 28.05.1992. godine

VOJNA TAJNA
POVJERLJIVO

JEDINICA Rj ŠTO GRAČANICA

POSTUPCI I ODNOS BORACA
I JEDINICA TO PREMA STANOVNIŠTVU
PRILIKOM IZVODJENJA BORBENIH DEJSTAVA

NAREĐENJE :

Na osnovu kodeksa ponašanja boraca TO Republike BiH, kao i naših saznanja o prepustima pojedinaca i grupa pripadnika TO opština, a radi hitnog otklanjanja uočenih slabosti, te u cilju eliminisanja negativnih političkih posljedica,

N A R E Đ U J E M :

1. Spriječiti pljačevinu i pljačku pokretne i nepokretne imovine stanovništva u toku i po završetku borbenih dejstava jedinica TO na preostalom izvođenju borbenih dejstava,
2. Nedozvoliti bilo koji oblik fizičkog zlostavljanja, te masovno stanovništva,
3. Sa zarobljenim i ranjenim neprajsteljaskim vojnicima i starješinskim sastavom postupati humane i korektno, a u duhu odredaba Ženevske konvencije i pravila međunarodnog ratnog prava,
4. Ratne zarobljenike privremeno zadržavati u OŠTO, a o njihovom daljnjem tretmanu, prije nego što se izvrši njihovo sprevedjenje u okružni zatvor Tuzla, konsultovati organ bezbjednosti Ok ŠTO Tuzla.
5. Sa ovim naredjenjem upoznati komandante, komandire jedinica i jedinice.

DOSTAVLJENO:

RjŠTO

Jedinice

KOMADANT ŠTABA TO
Osman Puškar

Naređenje o postupcima i odnosu boraca TO prema stanovništvu (28. maj 1992.)

ćini Gračanica. Situacija je, dakle, bila veoma teška.

Međutim, uprkos svemu tome, mi smo u Gračanici dobro prednjačili u pogledu organizacije i ustrojavanja odbrane u odnosu na mnoga druga područja Bosne i Hercegovine. Uloga vojske jeste zaštita naroda i njegove imovine, te omogućavanje funkcionisanja civilne vlasti. Još iz škole dobro sam upamtio da vojska uvijek mora biti pod kontrolom civilne vlasti i da nikad ne može biti iznad civilne vlasti. Tog pravila sam se dosljedno držao kao komandant čitavo vrijeme rata. Zato su te stvari u Gračanici, za razliku od drugih, bile jako dobro poredane, zato smo goleme ratne probleme efikasno rješavali. Prvo što je u vojnim formacijama TO Bosne i Hercegovine i općine Gračanica bilo napisano, to je bila *Zapovijed za odbranu*. U toj zapovijedi, bili su zapisani glavni pravci naše odbrane i regulisani svi zadaci i obaveze jedinica TO pod komandom Opštinskog štaba koje su legalno mobilisane. Mi tu, zapravo, nismo izmišljali neku novu Teritorijalnu odbranu. Naredba Predsjedništva RBiH o objedinjavanju snaga odbrane u okvirima TO za nas je značila da nastavljamo rad samo pod novim uslovima, da imamo novog naredbodavca i nove zakone, ali sama TO je ostala onakva kakva jest.

U Gračanici je mobilisan Odred teritorijalne odbrane, Protivdiverzantski vod, Pozadinska baza, mobilisani su rejonski štabovi koji su zvanično bili ukinuti 1987. godine, ali smo zapovijesti za organizaciju i njihovo ratno angažovanje sačuvali, iako smo ih po ondašnjim uputama trebali spaliti. Da budem iskren, nismo tada bili toliko mudri da predvidimo šta dolazi, uradili smo to više po inerciji, jer dešavalo nam se da nešto ukinemo, da bi kasnije stigla naredba da to isto ponovo pravimo. Pa tako, zapovijesti i formacije smo sačuvali da ih ne bi ponovo pisali ako zatreba. I - zatrebalo je u aprilu 1992. godine, kada smo ustrojili rejonske štabove i mobilisali njihove sastave. To je, eto, još jedan

u nizu pokazatelja kontinuiteta djelovanja Teritorijalne odbrane na prostoru Gračanice.

Iz sastava TO smo već u junu započeli formiranje bataljona, a time i naše buduće, *111. gračaničke brigade*. Nismo imali naređenje niti smo ga čekali, već smo se organizovali. U početku smo pod komandom OpŠTO Gračanica imali oko 10.000 vojnika, uglavnom dobrovoljaca, dakle jedna velika masa ljudi koji su iz straha pošli da brane svoj grad – od uličnih straža do nepovezanih naoružanih grupa koje je trebalo polahko uvoditi u sistem. Uspostavivši linije odbrane, odlučili smo se da broj ljudi značajno smanjimo, gradeći kvalitet jedinica umjesto kvantiteta. Time smo značajno smanjivali izdatke za logistiku, jer valjalo je hraniti, opremiti i izdržavati toliki broj ljudi. Stoga smo broj vojnika smanjili na oko 3.000, ali smo napravili i varijantu takozvanih B jedinica, u koje smo raspoređivali višak ljudstva. Mi smo na ovom prostoru po tome u početku bili specifični. Znali smo da će određeni vojnički sastavi morati braniti i neke druge neuralgične tačke i da se neće moći vezati samo za jednu teritoriju. U njihovom odsustvu, na domicilnim položajima, angažovali smo te rezervne snage iz takozvane B varijante.

Cijelo to vrijeme nastojali smo da što više razvijamo manevarske sastave, a da takozvane domobranske sastave smanjujemo na odgovarajuću mjeru. Znali smo, a brzo i osjetili, da je vojska strahovito skup mehanizam, pogotovo u ratu, za čije je funkcionisanje trebalo namicati ogroman novac. Bio sam svjestan da taj mehanizam moramo stalno mijenjati, prilagođavati prilikama poboljšavati – da bude profesionalniji, depolitiziran, da se na njegovo održavanje rasipa što manje novca itd.

Prva brigada koju smo zvanično formirali na ovom prostoru bila je *109. dobojska brigada*, formirana 4. jula 1992. godine, a do kraja avgusta završili smo poslove na formiranju *111. brigade* (službeni datum njenog formiranja je 1. septembar). Kasnije ćemo

S predsjednikom Ratnog predsjedništva općine Gračanica Hazimom Vikalom

formirati i 117. brigadu u Lukavcu. Službene naredbe o formiranju tih brigada iz Štaba Vrhovne komande stigle su tek naknadno. Sve to smo mogli uraditi zato što smo imali punu podršku političkih rukovodstava općine Gračanica, općine Lukavac, te mjesnih zajednica s područja kasnije općine Doboj Istok.

Kao komandant, ponosan sam što su jedinice sa općine Gračanica prve priskočile u pomoć odbrani Gradačca, još u junu 1992. godine. Tamo smo u nekim kasnijim periodima imali i po čitav bataljon, nekad skoro i čitavu brigadu. Mi iz Gračanice smo bili inicijatori uvezivanja oružanih snaga na ovom prostoru. Još u junu smo inicirali sastanak Ivana Mijačevića, komandanta odbrane Gradačca, sa Željkom Knezom iz tadašnjeg Okružnog štaba TO, te predsjednicima općina Tuzla (Selim Bešlić), Srebrenik (Mehmed Bajraktarević) i Gračanica (Hazim Vikalo). Na tom sastanku su dogovoreni i prvi

oblici saradnje i koordinacije odbrane ovih prostora. Dalje, mi smo prvi uputili sanitet-sku jedinicu za izvlačenje civila iz opkoljenog Brčkog, među prvima smo formirali snažne vojno-policijske jedinice...

Mi smo, za razliku od drugih, na ovom terenu u to vrijeme imali svoje ljude na dvije izuzetno važne tačke: Tarik Rešidbegović u Sarajevu i Sead Rešidbegović u Visokom. Kao poslanik u skupštini Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine Tarik Rešidbegović je bio zadužen za odnose sa državnim vojno-političkim rukovodstvom u opkoljenom Sarajevu. On je sedam-osam mjeseci boravio u najtežim uslovima u Sarajevu i obavještavao nas izravno šta se tamo događa. Tako smo mi u uslovima totalne medijske i svake blokade dobijali pravovremene informacije, takoreći sa izvora, što nam je pomagalo da se lakše orijentišemo u radu i pri donošenju važnih odluka. To druge općine nisu radile, Gračanica jeste. Sead Rešidbegović je bio u Visokom zadužen da bude na izvoru logistike i izvoru određenih podataka koji su nam bili od izuzetne važnosti pri planiranju većih operacija, nabavci MTS za vojsku, povezivanju naših preduzeća koja su bila u prilici da prodaju ili razmijene svoje proizvode itd.

Ja imam običaj reći da Gračanlije nisu bogati, ali da jesu vrijedni i misleći ljudi, koji ne čekaju da im neko drugi rješava probleme, već ih rješavaju sami.

Mi smo pozadinsku bazu TO, koju je utemeljila i finansirala općina Gračanica, pretvorili u pozadinsku bazu OG-2 Armije RBiH i prije nego što je ta formacija uspostavljena. Ovdje je bila namjenska industrija u okviru radne organizacije "Fering", koja nije radila samo za Gračanicu. Ja sam, takoreći, i kapom i šakom dijelio minobacače koje je "Fering" proizveo, od jedinica u Gradačcu, Bosanskoj Posavini do Kalesije, Sapne i Teočaka. Neki su me zato čak optuživali da sam trgovao tim oružjem, a ja sam to dijelio, tamo gdje je bilo

najpotrebnije – u koordinaciji sa višim vojnim i civilnim organima, ali i na svoju ruku.

Lahko je kasnije bilo pametovati i tere-titi ljude sumnjom i optužbama, pogotovu onima koji nisu pojma imali u kakvim okolnostima smo se tada nalazili i kako smo do oružja dolazili, okruženi sa svih strana i pritisnuti međunarodnim embargom. Lično znam da su brojni ljudi u više prilika, koje su kasnije najviše prozivali – rizikovali živote, pa u određeno vrijeme bukvalno bili i taoci, da bi se određeno naoružanje i oprema dobili (ljudi poput Hasana Čengića, na primjer, ili naših Gračanlija: Safeta Dedića, Muamera Jarovića...). Transportovati tu robu do slobodnih teritorija u BiH značilo je isto tako rizikovati opasnost po život, a mnoge Gračanlije su i u tome dali doprinos (ne samo za Gračanicu, već uopće za logistiku Armije R BiH). Dakle, stavite glavu u torbu, a onda se poslije plasiraju priče kako je neko dobar ili loš. I mene su prozivali zbog nekakvih potpisa, a sve što sam potpisivao – potpisao sam da dobijem oružje. I ne kajem se zbog toga niti sam se ikada kajao.

Sve treba smjestiti u kontekst vremena, a kao neko ko je sve to proživio i preživio, mogu reći samo jedno: hvala svakome ko je mogao doturiti makar jednu pušku u Bosnu i Hercegovinu, za potrebe naše TO i Armije. Sve drugo je nebitno.

Srbi iz Gornja Lohinje iselili su po nalogu sa Ozrena

U srpskom selu Gornja Lohinja bila je formirana i naoružana jedna kompletna pješadijska četa. To tačno znamo na osnovu kasnije zarobljene dokumentacije. Imali smo čak i spisak vojnih instruktora te jedinice. Ta je jedinica bila upisana i u čuvenom planu JNA za okupaciju tuzlanske regije pod nazivom "Drina", sa zadatkom da posjeda i brani tu strateški važnu tačku na pravcu od Ozrena prema sjeveru. I ranije vojne vježbe, tokom 80-tih godina, izvođene su po sličnom planu

– napad po pravcu Kakmuž – Gornja Lohinja – Vranovići.

Mi smo od početka pažljivo pratili razvoj događaja oko Gornje Lohinje s obzirom da je to bila jedna veća srpska enklava s desne strane Spreče, uz to dobro naoružana i politički potpuno kontaminirana od strane ozrenskih ideologa velikosrpstva i četništva. U takvoj situaciji, postojala je velika mogućnost izbijanja nekontrolisanih incidenata, upada u taj prostor paravojnih grupa i sl. Da bi to spriječili, mi smo, zajedno sa civilnim rukovodstvom općine Gračanica, Lohinjanima ponudili da tu svoju jedinicu prevedu u naše regularne sastave TO, a kad su to odbili, ponudili smo im da formiraju svoju policijsku jedinicu od 50 ljudi, koja će biti u sastavu policijske stanice Gračanica i da čuvaju svoje naselje. Međutim, i to je odbijeno.

U međuvremenu, mi smo morali uspostaviti liniju odbrane prema rijeci Spreči i tako smo pojačali pritisak na Gornju Lohinju, prekinuvši im vezu sa Ozrenom. Naše ponovljene ponude da predaju oružje i ostanu živjeti u svom selu su odbili. Svi su potpisali dokument i donijeli odluku na zboru građana mjesne zajednice da se isele na Ozren, iako su, do odlaska, primali penzije i liječili se u Gračanici. Rekli su nam da im je to naređeno. Kada smo pokrenuli naše jedinice u namjeri da ih razoružamo, nekoliko njih je pružilo otpor, malo zapucali, dok su ostali predali oružje... Zarobljeno je 156 komada vojničkog, pješackog naoružanja i nijedan od vojnika nije pozvan na odgovornost.

Dozvolili smo im da iznesu sve što mogu, osim oružja. Po tri četiri puta vraćali su se sa ozrenske strane po svoju imovinu, odvozili traktore, auta, stoku... O tome postoje video zapisi i ostala dokumentacija. Dok su Lohinjani nosili sa sobom sve što su htjeli, izbjegli Bošnjaci iz Doboja prelazili su na našu stranu (civilne vlasti su dogovorile razmjenu civila) – samo sa kesama i zavežljajima u ruci.

Usput da kažem da u zoni odgovornosti naših jedinica ni jedan Srbin, a ni Hrvat nije

RAZMIŠLJANJA

Ja sam Musliman!

Ja sam Musliman. Rođen u zemlji bosanskoj, hranjen i učen od svoje majke Havke i oca Ibrahima da poštujem svoje i svoje komšije. O sebi što manje, o njima što više i ljepše. Ateist po uvjerenju. U mjesecu Ramazana ne pijem i ne jedem pred drugima, jer oni možda poste, a ni briga me nije ako to ne čine.

Ja sam Musliman, koji otako se rodio i zna za sebe, sve svoje komšije i ljude dobre volje srećem sa poštovanjem i pozdravom eselamu alejkum, dobar dan, a otpozdravljam sa alahimanet il' ej-sadile ili dovidjenja, uz uvijek ličnu ocjenu, kako kome godi. Nije mi strano ni gut monin, gut baj, bondorno, ariwederchi! Želim i u budućnosti da to tako i ostane. Ja navike teško mijenjam.

Ja sam Musliman, koji je učio svačiju istoriju osim svoju. Kažu nije dala UDBA. Ja kažem da su mene vijekovima držali svjesno da što manje znam, samo su mijenjali uniforme. Žandari su uvijek žandari.

Imao sam ja i moga rahmetli djeda Ibru i njegovog jarana rahmetli Latifa Karića, poznatog guslara i narodnog pripovjedača. U mom kraju, sjećam se, zimskih sjela i prela uz Latifove gusle u Ramiza Hasibinog. Ja sa djedom niz sokak po prtini u dubokom snijegu, u veliku sobu sa zastrtim pendžerima, ovčijim kožicama, da UDBA ne čuje. Pjesme o junacima Muji Hrnjici i Gojonom Halihu, o budalini Talu. Čuo sam poslije i čitao i drugu stranu, u izdanju Akademije nauka u Sarajevu, sa nešto modifikacije i komentara o Talu, da Tale i nije neki

junak, a u Andrićevim zablješcima da je on onovremenski pijani lutalica sa pogubljenim žvcima, ogrezao u alkoholu i drogi, nespoban sebi i hanumu da nađe. Bože, pomoz robovima svojim da saznaju istinu o Talu, jer nam je drag kakav da je! Ne volim ni njega ni Muju zbog primljenih čuški od mog djeda Ibre što sam upamtio Latifove pjesme, pa ih najzust govorio, zbog čega je moj dragi dedo mogao u zatvor, a otac kao pravovjerni komunist hem u zatvor, hem sa boračkim stažom od 8 mjeseci da izgubi posao čistača u školi - jer oni koji su o njemu odlučivali imali su tri do četiri godine staža u četnicima, a u pripadnike NOP-a njima se lahko bilo prekvalifikovati. Dva svjedoka i gotovo.

Ipak sam upamtio da je konjska trka bila uvod u tuču između Senjana u Turaka. Bajirska kobila silna, a Dogo smiren. Ja sam bogami navijao za Dogu. Dogo je i pobijedio. Tako pjesma kaže, a ja kažem da mi opet imamo svoga Dogu.

Ja sam Musliman čiji su najveći neprijatelji Muslimani, bjegunci i hohštapleri koji ciljno razmišljase kako prigrabiti silu bogatstva zemlje Bosne. Dok je sirotinja pod jarmom komunizma "riljala" oni su studirali kako njen trud što brže prisvojiti. Tako su smislili banke i posredničke firme po Beču i Parizu i ko zna gdje još, govore za "naše drage u inozemstvu", pjevaju pjesme koje suze bude, prigrabiše mjesta u humanitarnim organizacijama, ljudi od povjerenja za interese Muslimana. Uspjeh im je

fantastičan. Džepovi su puni para, a ako od države Bosne bude išta, a hoće, oni su se za nju krvavo izborili. Neka se usudi neko od te vojničke fukare sa puškama i golim životima reći da im nije obezbijeden paket humanitarni i to naše islamske braće iz svijeta. Oni su sa braćom sve dogovorili, pa da nije njih, hej!

Njihovi emisari kruže Bosnom napaćenom, govore da Srbe treba pobiti, a ni Hrvati nisu baš nešto bolji, rat protiv krsta voditi do istrebljenja, a čim prva rokne fataju džadu, mene ostavljaju samog, a u prvom zatišju zauzimaju politički stav o odnosu civilnih i vojnih vlasti, nude pomoć u logistici, hvataju se humanitarne: "sirotinji valja pomoć", jah!".

Ja sam Musliman kome je čast i ponos da se borim za državu bosansku, koji svakom borcu ljubi stopu i ruku, koji se sa njima ponosi, jer su prije svega ljudi koji se bore i za opstanak naroda mog.

Vidio sam mnogo mrtvih i iskasapljenih na svim stranama. U sebi izgovaram molitvu: "Bože, pomoz ljudima od pameti i vlasti na svim stranama da shvate da ni jedan pašnjak i ni jedna livada nisu vrijedni ni ogrebotine na ljudskom tijelu, a kamo li ljudskog života".

Želim mladost bosansku; majke, jer su majke majke, djecu, jer su djeca djeca.

Mrzim sve vojske svijeta, jer su one mašine smrti u rukama političara.

Ja sam Musliman.

Osman Puškar

Jedan zapis iz septembra 1993. godine (sa stranica gračaničkog "Biljega vremena")

bio mobilisan ako nije bio dobrovoljac. Oni su mogli biti mobilisani u radne jedinice, u jedinice civilne zaštite, na radnu obavezu itd. U vojne jedinice mogli su stupiti samo kao dobrovoljci. I u takvim slučajevima raspoređivani su, uslovno rečeno, na bezbjednije zadatke kao što je bila vojna policija, prištapske dužnosti i sl. Imali smo razumijevanja i vodili o tome računa.

IV.

FORMIRANJE I ZNAČAJ OG-2 GRAČANICA

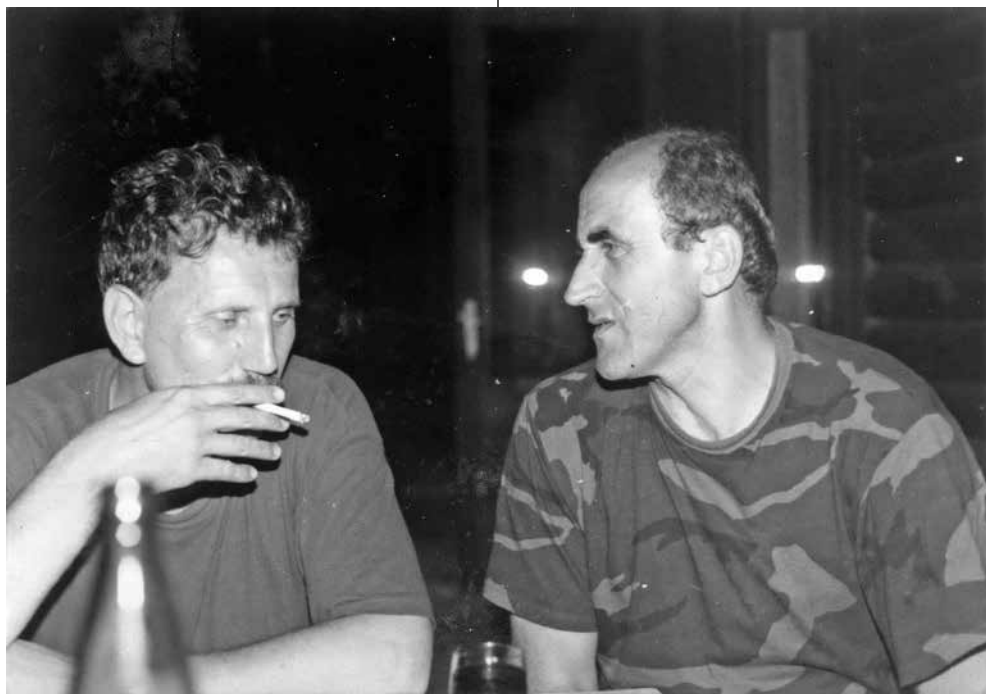
Formiranje 109. dobojske brigade

Nakon pada Doboja, početkom maja 1992. godine, nekoliko sela na sjeveroistoku te općine (Grapska, Sjenina, Lukavica Rijeka, Stanić Rijeka, Klokotnica, te Velika i Mala Brijesnica) dospjelo je pod privremenu ingerenciju općinskih vlasti i odbrambenih struktura općine Gračanica. Iz više razloga nama u Gračanici bilo je vrlo važno da formiramo jaku formaciju u području koje danas zovemo općina Doboju Istok. Te je naše napore na vojničkom planu izvanredno pratila i pomagala civilna vlast u Gračanici, naročito u početnom periodu. Kao komandant, po tom pitanju, nisam imao problema sa političkim rukovodstvom u Gračanici. Međutim, s druge strane je bilo i određenih prigovora, sebičnih istupa, lokalizma itd. Postavljala su nam se pitanja – a zašto mi njima dajemo oružje kad ni mi nemamo, zašto mi njima dajemo municiju, dok smo i mi u oskudici, zašto mi njima osiguravamo logistiku itd. Na drugoj strani bili su isti takvi prigovori – da su oni nama davali više nego što su dobijali, što dakako, nije imalo veze sa stvarnim stanjem. Sve su to bili lokalizmi koje smo u toj početnoj fazi našeg vojnog organizovanja morali prevazilaziti.

U tim kritičnim danima, srećom, na tom prostoru našlo se nekoliko mladih oficira, izbjeglih iz JNA, kao i nekoliko rezervnih

oficira TO, koji su bili spremni da se odmah uključe u organizaciju odbrane tih naselja. Među njima se našao i Sead Arnautović, aktivni oficir JNA, artiljerac, odličan starješina, vrlo obrazovan. On se iz rodnog Čelića vraćao na službu u Doboju, tu su ga zaustavili, obavijestili da je Doboju pao... I on se tu pridružio braniocima. Samo dan nakon pada Grapske, 9. maja, mi smo sa tadašnjim fragmentiranim političkim rukovodstvom tog prostora formirali rejonski štab TO (RjŠTO Klokotnica). Odmah sam dao zadatak Arnautoviću da taj rejonski štab vodi i vojnički ustrojava. Na tom prostoru, razumije se, bilo je više naoružanih grupa – od mahalskih straža i Patriotske lige, pa do nekih samostalnih, entuzijastičnih grupica HOS-a, MOS-a itd. Zahvaljujući Arnautoviću, sve su one za kratko vrijeme stavljane pod komandu Rejonskog štaba Klokotnica, iz kojeg će se kasnije razviti 109. brigada, vojnički dobra jedinica, teritorijalna jedinica koja je zatvarala taj prostor prema Doboju i koja je cijeli rat vodila teške borbe na tom pravcu. U njen sastav, inače, ušao je i bataljon boraca s područja Svjetlice, kojeg je naoružala bivša JNA.

Moram reći da su pri ustrojavanju odbrane i "uvojničavanju" do tada nepovezanih oružanih grupa, neki seoski politikanti pravili velike opstrukcije i probleme, štiteći svoje lične interese, ne obazirući se na opasnost koja je prijetila iz Doboja, na tragičnu sudbinu Grapske, Bušletića i Sjenine, na potrebne priče izbjeglica iz tih sela. To su nerijetko bili oni koji su se javno "kleli u Predsjednika i stranku", pa bi i priprijetili ("Znat će za ovo predsjednik Izetbegović!") svakom onom ko bi se usudio da pipne u njihove lične interese. Ja sam u takvim situacijama vrlo često znao opsovati i predsjednika i državu koju on brani ako će to meni donijeti nešto... Kako su to oni dalje tumačili i prenosili – ja to ne znam, ali nisam imao loše namjere. Autoritet komande je ponekad trebalo i grublje nametnuti, radi izgradnje sistema rukovođenja i komandovanja, a sve u cilju da se na tom

Sa Sifetom Krekićem, komandantom Operativne grupe 3 Kladanj

direktno ugroženom prostoru postavi čvrsta i stabilna odbrana. U tome smo i uspjeli, napravivši tu brigadu, a pored brigade također i općinu.

Formirali smo i općinu Doboj Istok

U prvoj fazi, civilno rukovodstvo na prostoru današnjeg Doboj Istoka bilo je u sastavu opštine Gračanica – dok se nije polahko uhodalo. Prvo sam tamo formirao sekretarijat za odbranu, odnosno odjel Ministarstva odbrane, sa zadatkom da po propisu mobilize ljude i materijalno-tehnička sredstva. Nekima je trebalo objasniti da se ljudi nisu mogli po ulici hvatati, niti uzimati samo dobroljci. Taj koji hvata ljude po ulici i šalje ih u rat, ruši državu i osnovne principe na kojima država počiva. Isto je bilo i sa svim sredstvima potrebnim za odbranu.

Ratna priča sa slobodnih teritorija istočno od Doboja, do granice sa opštinom Gračanica, mnogo je komplikovanija u odnosu na

ono kako se o tome danas govori i predstavlja. Ustrojavajući i vojne i civilne strukture na tom prostoru, bio sam za to da se tamošnjim ljudima ništa ne nameće, već da oni sami sebi trebaju izabrati rukovodstvo. Oko toga je održano mnogo sastanaka, uglavnom javnih i bez rezultata. Bilo je jako puno unutrašnjih nesuglasica, nesporazuma, sukobljavanja. U rješavanje tih problema po mom nalogu se uključio i načelnik štaba OG-2, Ibrahim Nurkić (kasnije i Tarik Rešidbegović), ali spremnosti za dogovor nije bilo.

Kako je zaoštavanje tih nepotrebnih sukoba već imalo opasne posljedice za odbranu, na jednom sastanku sam presjekao raspravu i postavio im ultimatum: zatražio sam da za 5 minuta izaberu svoje rukovodstvo ili ću im ga ja izabrati, zavodeći vojnu upravu u skladu s tada važećim zakonskim propisima. Poručio sam im da meni kao komandantu treba ozbiljna civilna vlast s kojom mogu i s kojom želim da razgovaram. Dovedeni pred

zid, konačno su se usaglasili i tako otpočeli proces formiranja civilne vlasti, odnosno općine koja je zaživjela pod imenom Doboj Istok (to ime sam im također sam predložio). Nakon uspostave rukovodstva, krenulo je to svojim tokom, pa im uskoro naša pomoć nije bila potrebna.

U svakom slučaju, nakon što smo formirali i opremili 109. brigadu, uspostavili smo i općinu, te na taj način stekli logističku potporu. Istina, iz Gračanice smo i dalje slali i municiju, i hranu, i opremu, i ljude. Preko 900 vojnih obveznika sa područja općine Gračanica borilo se u redovima 109. dobojske brigade. Njena mobilizaciona baza bila je nedostatna naspram zadataka koji su joj se postavljali. Razumije se, najveći doprinos su dali domicilni ljudi – kao i svugdje drugo, ali smo uvijek slali borce i pomoć tamo gdje je postojala potreba, ne gledajući koja je općina i koja je jedinica u pitanju.

Formiramo brigadu u Lukavcu

Dok smo izgrađivali vojsku na prostorima Gračanice i Doboj Istoka, na području općine Lukavac vladao je jedan dosta “rastrešen” sistem. Susretao sam se često sa predsjednikom općine Seadom Hasanhodžićem, koji mi se žalio na situaciju i probleme koje ima, zamolivši me za pomoć Hazim Vikalo i ja smo prethodno uspjeli izmoliti od Lukavčana dva PVO topa. Sjećam se da nam je tom prilikom Sejo rekao: “Eto, ja vama dadoh topove, a vi meni sad treba da pomognete da napravim vojsku. Kod vas to bolje izgleda”.

U redovima branilaca u Lukavcu i nekoliko mjeseci po izbijanju rata stanje nije bilo uređeno kako treba. Komandant Općinskog štaba TO bio je Salem Hodžić, inače vrstan entuzijast i dobar čovjek, ali nisam bio baš siguran da li je uvijek imao i stručnih kvaliteta da te probleme rješava. Bilo je više bezuspješnih pokušaja da se formira brigada, koja bi se popunjavala sa tih prostora. Komandant Okružnog štaba Tuzla, Željko Knez, uzalud je slao u Lukavac svoje ekipe sa zadatkom da

formiraju brigadu, ali je svaki njihov pokušaj bio neuspješan. Jednom bi izbili problemi sa Salemom Hodžićem, drugi put sa političkim rukovodstvom općine, miješali su se i nadobudni pojedinci izvan rukovodstva... Bilo je problema i sa nekim paravojnim jedinicama koje su još tu djelovale, pojavljivao se i HVO sa svojim zahtjevima itd.

Nesređeno stanje i probleme s organizacijom odbrane u Lukavcu posmatrao sam sa velikom zabrinutošću. Znao sam, ako bi neprijatelj zauzeo Lukavac i prema planu “Drina” izbio na Ratiš, onda bi prostor Gračanice bio odsječen od Tuzle i našli bi se u ogromnim problemima. Da se takav crni scenarij ostvario, ko zna šta bi dalje bilo. Zato smo sređivanje stanja u Lukavcu smatrali svojim prvorazrednim interesom.

U međuvremenu, dobio sam poziv od Željka Kneza da prisustvujem sastanku u Okružnom štabu u Tuzli, na kome je otvorena rasprava o stanju u Lukavcu. Nakon što sam čuo više prijedloga, uzeo sam riječ i direktno se obratio komandantu Knezu: “Daj ti to meni da ja napravim brigadu.” Knez je odmah pristao, kazavši mi pred svima – ako uspiješ, bićeš nagrađen, čak mi je obećao i “zlatni ljiljan” ako to završim. Odgovorio sam mu da mi ništa ne treba osim da mi se da sloboda pri izvršenju tog zadatka i da mi niko u tome ne smeta. Imao sam u vidu neke ljude oko njega koji će odmah početi nešto politizirati, a znao sam da u tom slučaju nije moglo biti nikakvog posla. Osim toga, uvjerio sam se da sa lokalnim vlastima ne znaju napraviti kvalitetniju saradnju.

Moja je prednost bila u tome što sam od ranije poznao ključne ljude u odbrambenim strukturama Lukavca. Svojevremeno sam bio komandant jednog od bataljona partizanske brigade TO u Lukavcu, znao sam koliko koji od njih vrijedi u stručnom i svakom drugom pogledu. Znao sam kako ću sve to postaviti. Najvažnije od svega bilo je to što sam imao podršku predsjednika općine Lukavac, Seje Hasanhodžića, sa kojim sam do-

S predsjednikom Izetbegovićem u smotri počasnog voda (Gračanica, novembar 1993.)

govorio da sav posao oko formiranja brigade obavimo u roku od 3 mjeseca.

Nismo gubili vrijeme. Odmah poslije dogovora kod Kneza, poslao sam u Lukavac svoj tim od dvadesetak stručnih ljudi, na čelu sa Galibom Ahmetaševićem, koji je bio moj pomoćnik za moral, a inače je u ranijem periodu duže vremena obavljao i dužnost komandanta Opštinskog štaba TO u Gračanici. Imali su zadatak da taj posao obave u predviđenom roku od tri mjeseca. Kasnije je, po istom zadatku, na taj teren upućen i Rasim Sakić.

Glavna uputa s moje strane bila im je da na teritoriji na kojoj ja komandujem ne može biti drugih vojnih formacija osim Armije Republike Bosne i Hercegovine. Polazeći od tog načela, oni su sav posao završili i prije predviđenog roka. Uspostavili su bataljone, brojno stanje vojske na općini Lukavac smanjili su u skladu sa uobičajenim standardima, sa 7.000 na 3.000 vojnika; također su i tu uspostavili B varijantu jedinica, kao prostornu

strukturu. Uspostavili su brigadnu pozadinsku bazu i sve ono što treba da ide uz jednu teritorijalnu brigadu.

Ja sam lično rješavao kadrovska pitanja i odabir ključnih starješina u Brigadi. Bilo je i tu nekih razočarenja: mjesto komandanta sam najprije ponudio jednom iskusnom oficiru i vrsnom starješini, za koga sam bio uvjeren da će odlično voditi brigadu; on me je odbio riječima da to nije njegov rat... I toga je bilo. Na moj prijedlog, za komandanta je postavljen Ismet Arapčić zvani Arap, prijeratni rezervni oficir, koji je prošao obuku u specijalnim jedinicama JNA. Kasnije sam mu u TO bio instruktor za izviđačke specijalnosti, tako da sam dobro upoznao njegove kapacitete i sposobnosti. Bio sam uvjeren da će biti uspješan komandant brigade. Vrijeme je pokazalo da se nisam prevario.

Dakle, za tri mjeseca mi smo uspjeli da konačno ustrojimo, bukvalno da napravimo brigadu Armije BiH u Lukavcu – 117. lukavčku brigadu. Zajedno sa 111. gračaničkom

i 109. dobojskom, ona je ušla u sastav novoformirane Operativne grupe 2, za čijeg sam komandanta i postavljen.

Operativna grupa 2 kao vrhunac našeg vojnog organizovanja

Operativna grupa 2, sa komandnim mjestom u Gračanici, formirana je 27. septembra 1992. godine. U sastav Operativne grupe ušle su tri brigade: 109. dobojska, 111. gračanička i 117. lukavačka. Sve tri te brigade su, u organizacijom i svakom drugom smislu, formirane iz jednog centra, ovdje u Gračanici.

Svaka komanda brigade imala je svoje komandno mjesto. Komanda mjesta se bavila ranjenima, invalidima, i problemima koje ima vojska, pored odjela ministarstva odbrane koje je za to bilo zaduženo.

Operativna grupa je bila čisto vojnička formacija. Svaka brigada je imala svoje vojno-polijske jedinice i sve ostalo što je trebalo. Razlika između naših područja i nekih drugih u našoj zemlji tog vremena bila je u tome što vojna policija ovdje nije hapsila civile, nego vojnike koji bi se našli u disciplinskom i drugom prekršaju. Javni red i borbu protiv kriminala vodila je civilna policija, odnosno snage MUP-a. Vojska se u to nije miješala.

Brigade su morale imati svoje logističko praćenje, koje je rješavala svaka općina za svoju brigadu putem posebno organizovanih pozadinskih baza. U slučaju Lukavca, to je u početku bio dio štaba TO sa pozadinskom bazom, u kojoj je bila i namjenska industrija. Obavezu općina da se brinu o logistici svojih brigada na jednom sastanku sa predsjednicima općina sam ovako objasnio: "Ovo doživljavajte kao da je na vašu teritoriju došla iz Vojvodine neka 111. partizanska brigada i hoće da se hrani, jede, pije, oblači, a vaša je briga da to rješavate. Ono što ima – ima, ono što nema ni beg ne jede". Tako je, otprilike, tekao razgovor. Na to je Sejo Hasanhodžić iz Lukavca, obradovan, odvratio: "Slušaj, pobit ću se sa cijelim svijetom kad mi sljedeći put

dođu moji da kažu nešto ružno o tebi." Inače, na mene su se žalili sa svih strana, jer vojnici su takvi: kad se na komandanta žale, onda je on dobar, a kad ga hvale – bježi od njega. To je jedno od pravila vojničkih, a ja sam vojnike dobro držao u šakama i znao šta trebaju da rade i šta moraju da rade. I svaki pojedinačno, tvrdim, radio je sve kako je najbolje znao i umio.

Iako je u ratu bilo svakakvih problema, mi smo se u organizaciji naše vojske trudili da ništa ne prepuštamo slučaju. Ilustrujem to i podatkom da smo uz 111. brigadu formirali nastavni centar za obuku komandira odjeljenja i komandira vodova u Doborovcima, a kasnije u Lohinji, Piskavici i Smoluči, što je vodio operativno-nastavni odsjek Operativne grupe.

O nekim nesporazumima sa komandom Drugog korpusa

Da bi se vojska koordinirano pripremala za odbranu, mi smo direktne naloge i upute dobijali od općinskog i Okružnog štaba TO u Tuzli, gdje je komandant bio Željko Knez, a načelnik štaba Hazim Šadić. Moram reći da je Željko Knez bio pod apsolutnim utjecajem Selima Bešlića, a po nekim njegovim potezima moglo se primijetiti da je bio i pod utjecajem određenih obavještajnih službi iz okruženja. Nemam nikakve dokaze o tome, ali su mi neke stvari bile indikativne.

Navest ću samo jedan slučaj. Pokrenuo sam inicijativu da umjesto operativnih grupa u okviru 2. korpusa organizaciono ustrojimo divizije Oružanih snaga BiH i da oko toga obavimo neophodne konsultacije sa Predsjedništvom RBiH. U komandi Korpusa je uvijek bilo nekog animoziteta prema komandovanju iz Sarajeva. Razumijevajući liniju komandovanja i rukovođenja, mi na terenu nismo tako mislili i nismo se slagali sa takvim odnosom. Vjerovao sam da se predložene divizije mogu naoružati preko Hrvatske vojske. Oružje bi se plaćalo raspoloživim strateškim proizvodima s kojima smo u Tu-

zli raspolagali: so, ugallj, hlortd. To bi za nas bilo od iznimne važnosti, imajući u vidu koliko smo bili pogođeni embargom na uvoz naoružanja.

Prilika da se s ovim upozna i hrvatska strana bio je sastanak s generalom Domazetom u Splitu, na koji sam, u delegaciji koju je predvodio Željko Knez, trebao ići i ja, a također i Mevludin Bešić, koji je, inače, kao izvrstan pilot, bio zadužen za vazduhoplovstvo. Naređenje za polazak primio sam prethodnu večer, a krenuti smo trebali u poslijepodnevnom satima. Međutim, pred samo jutro stiže mi potpuno drugačija naredba: da u toku dana preuzmem komandovanje nad jedinicama koje su dobile zadatak da napadnu Vijenac kod Lukavca. Malo iza toga, nazvao me je Mevludin Bešić i saopćio mi da nas dvojica, po pristiglim naredbama, moramo koordinirati napad na Vijenac. Bilo je sasvim jasno da smo obojica očigledno namjerno spriječeni da idemo u Split, jer naredba za napad na Vijenac nije imala smisla (da biste napali objekat taktičkog značaja, trebalo je izvršiti pripreme u trajanju od najmanje sedam-osam dana, a sam Vijenac je bio puno više od toga). Tako je Knez otišao sam. Iz Splita se vratio sa zaključkom da operativne grupe ne pretvaramo u divizije, pravdajući to nedostatkom uslova, komplikovanim formacijama i sl. I tako, ta inicijativa je ostala nerealizirana.

I danas sam uvjeren da bi formiranjem divizija u 2. korpusu znatno naprijedili našu vojnu organizaciju i komandni sistem u Armiji na ovome prostoru. Da sam bio u pravu, pokazala je kasnija reorganizacija Armije (početkom 1995.), u kojoj su operativne grupe preformirane u divizije. Ali, mogli smo to imati još 1992. godine, a ne tek u zadnjih nekoliko mjeseci rata. Umjesto toga, ostali smo pri operativnim grupama, koje su po definiciji privremeni sastavi – iako su naše operativne grupe u praksi djelovale kao divizije i faktički su to već i bile.

Na Vijenac, razumije se, tada nismo napali. Izvršavajući naređenje, došao sam na teren i zatekao jedinice određene za taj zadatak, skupljene sa različitih strana. Vidio sam da tu ima puno entuzijazma, volje da se ide u akciju, dakle ljudi koji su spremni da polože živote, ali s obzirom na situaciju, bile bi to uzaludne žrtve. Porazgovarao sam s njima, objasnio šta ćemo učiniti i odlučio sam da umjesto napada idemo u pomjeranje naših linija odbrane bliže Vijencu, da smanjimo međuprostor i stvorimo pogodnije uslove za neku buduću, kvalitetnije pripremljenu akciju. Tako smo i učinili, primakli smo se, postavili novu liniju, uredili položaje i iskopali rovove, te uveli lukavačke posadne jedinice, a ove ostale pustili kući.

To su, eto, bile neke čudne stvari. Ne želim nikoga optuživati, ali tako je bilo.

Drugi korpus je, inače, od samih početaka – dakle, još od Okružnog štaba TO imao izražen problem komandovanja. Početkom aprila, u onim prelomnim danima, u Okružnom štabu je ostalo svega par oficira, poput pukovnika Hajre Hadžimustafića, koga danas malo ljudi spominje. Svi ostali su se razbježali. Malo iza toga za novog komandanta je imenovan Vahid Karavelić, koji je obišao ovaj teren – ja bih rekao, više kao politička figura nego vojna, da ohrabri ljude: evo, ima neki komandant koji nešto radi, ali... Utom dolazi do njegovog hapšenja od strane JNA, a tek poslije u Okružni štab dolaze Knez, Šadić i svi ostali. Rahmetli Hajro je tu ostao kao pozadinac, ali eto – neka oстане i ovako zapisano da je on bio jedan od rijetkih ljudi koji je tu svo vrijeme bio.

Sljedeće što želim navesti jeste to da smo mi iz Gračanice bili stalno opredijeljeni da pomažemo odbranu Gradačca, Bosanske Posavine i uopće odbranu Bosne i Hercegovine, svuda gdje je trebalo. Naše su jedinice stalno boravile na linijama odbrane Gradačca, kao i slobodnih teritorija Brčkog. Pored odbrane, sudjelovali smo i u ofanzivnim dejstvima na tom prostoru, odnosno pokušajima presije-

canja Posavskog koridora. U tim borbama imali smo i dosta žrtava, a u jednom navratu upravo naši borci iz Gračanice primakli su se na par stotina metara od puta koji je bio žila kucavica za Vojsku Republike Srpske. Zbog nedostatka koordinacije i izostanka podrške HVO-a i Hrvatske vojske, morali su se povući. Nisam bio siguran koliko su te operacije i pokušaji presijecanja Koridora imali smisla, jer sam bio svjestan da je njegova odbrana i održavanje od najvažnijeg strateškog interesa za neprijatelja. Presijecanje Koridora značilo je krvave borbe na ovim prostorima, borbe koje su značile ogromne žrtve, posebno po našu stranu (imajući u vidu tehničku nadmoć agresora). Mi smo, naprotiv, htjeli da se strasti smire i da se pruži prilika političarima i diplomatima za pregovore i eventualno postizanje nekog političkog rješenja.

Tim principom smo se vodili na našem lokalnom nivou.

Moram ovdje napomenuti da mi u Gračanici nismo imali nikavih ratnih pretenzija prema prostorima na kojima je dominantno živjelo srpsko stanovništvo. Naravno, bili smo prisiljeni da otklanjamo opasnost i popravljamo naš taktički položaj, pa smo tako morali riješiti problem Gornje Lohinje, a potom i Lendića, a kasnije Oblića, Vijenca, Visa i nekih drugih značajnih zemljišnih objekata. Među Srbima na Ozrenu širile su se glasine da sam namjeravao poduzeti etničko čišćenje Ozrena. I sada, trideset godina poslije, mogu jasno i odgovorno reći da mi nikad nije padalo na pamet da poduzimam bilo kakve napade na Ozren i svoje vojnike šaljem preko rijeke Spreče. Tamošnji narod tu živi generacijama i nije me bilo briga što su odlučili da se sami izoluju i zatvore u neki svoj geto. I tu otprilike ta vojnička priča završava. Nama je i tada bilo jasno da će rat jednoga dana stati i da ćemo mi na ovim prostorima morati i dalje da živimo zajedno.

Raspored snaga i linije odbrane u vrijeme formiranja OG-2

U vrijeme formiranja Operativne grupe 2, neprijateljske snage su bile na razgraničenju naselja. Mi smo u početku rata na lijevoj obali Spreče imali vojnički dobro organizovan Ozren, na desnoj obali Spreče srpska naselja Lendiće i Gornju Lohinju, te enklavu Smoluća, uz koju su se vezala sela Potpeć i Gornja Tinja. Na Trebavi su bila srpska sela Gornji i Donji Skipovac. I prije nego što je zapucalo, JNA je njih sve naoružala i vojnički sredila u svakom pogledu (naoružanje, oprema, logistika). Bili su već zaposjednuti dominantni objekti – Vijenac na općini Lukavac i Vis na općini Gračanica, kao i Becanj kod Doboja, gdje je bilo i neprijateljsko čvorište veze. Naše snage su se rasporedile duž linije razdvajanja, od dodira sa snagama odbrane općine Gradačac (lokalitet Čajuša – Gornja Medida), područjem Prijeko Brdo – Soko – Sijedi Krš, pa dalje na Lukavicu do prilaza Doboju (rejon Svjetlića – Stanić Rijeka), a zatim dolinom Spreče do Puračića i Turije, te dalje sve negdje do Vijenca na jugu. To je bila dužina fronta od 156 kilometara.

Na toj dugačkoj liniji, u početnoj fazi, bile su angažovane općinske jedinice TO, a u drugoj fazi spomenute tri naše brigade, zatim B-sastavi, a povremeno i policija. U međuvremenu, riješili smo problem Gornje Lohinje, čije se stanovništvo samovoljno odlučilo iseliti. Lendiće smo vojno zaposjeli, u avgustu 1992. godine (stanovništvo je već prije bilo evakuisano, a vojna posada je u borbi primorana da se izvuče na Ozren). Odmah potom desio se napad iz pravca Ozrena na prostor Dobošnice, u kome pucaju naše linije odbrane, a neprijatelj se probija u rejon srpske enklave Smoluća, uspostavlja koridor i izvlači svoje jedinice i stanovništvo. Tada još nisam komandovao prostorom Lukavca, ali i taj slučaj je bio pokazatelj lošeg stanja i neizgrađenosti sistema odbrane na području te općine. S formiranjem brigada, odbrana na spomenutim linijama je postala

znatno efikasnija i stabilnija. Duž tih linija smo rasporedili i našu artiljeriju, organizovanu u mješovite artiljerijske divizione pri svakoj brigadi. Imali smo tada uglavnom minobacače 82 i 120 mm, nešto brdskih topova B-1 76 mm, topova ZIS 76 mm, lahke raketne lansere 107 mm, od težeg naoružanja par tenkova "Patton", koje smo dovukli sa aerodroma Dubrave, popravili ih i osposobili za dejstvo. Imali smo i nekoliko PVO topova. Kasnije smo, kroz ratni plijen, dolazili do novih oruđa. U taktičkom pogledu, pomjerali smo oruđa prema težištu borbi, tamo gdje nam je trebalo...

Zona odgovornosti 109. brigade bila je od Stjepan Polja do padina Becnja, obuhvatajući kasnije i prostor Lukavica Rijeke, do Oblića. Zona odgovornosti 111. brigade obuhvatala je dolinu Spreče, od Stjepan Polja do iza Miričine, te greben Trebave – od Oblića do spoja sa 107. brigadom Gradačac, na području Gornje Medide. Zona odgovornosti 117. brigade obuhvatala je dolinu Spreče od Berkovice do Puračića, zatim prostor oko Turije i Vijenca, do spoja sa 119. brigadom Banovići.

Ti naši sastavi su osiguravali stabilnu odbranu. Doduše, u nekim vrstama ratne tehnike bili smo inferiorni u odnosu na protivničke snage, ali su naši borci tu inferiornost nadoknađivali umješnošću, hrabrošću i odlučnošću da brane i odbrane suverenitet i teritorijalni integritet naše zemlje.

Ratna bolnica Soko

U okviru Operativne grupe 2 imali smo i ratnu bolnicu, koja se nalazila u Sokolu, u privrednom objektu podno ruševina srednjovjekovnog grada.

Bolnicu je utemeljila grupa doktora Doma zdravlja Gračanica, kojima se kasnije priključuje dr. Đogić Murat, koji je došao iz Doboja i uhvatio se tog posla s našim ljekarima (doktori Salihbašić, Mulalić, Čerimagić i drugi). To su, uglavnom, bili vrlo mladi ljekari, entuzijasti u svom poslu. Ubrzo smo dobili dok-

tora Pitića, iskusnog hirurga iz Brčkog, koji je sve to oko bolnice znao "poredati", a doktor Đogić je nakratko otišao da sa dr. Bešlagićem formira bolnicu na području Doboj Istoka, a poslije je otišao u ratnu bolnicu Orašje.

Mi smo, također, formirali i ratnu bolnicu u Kladnju (na Muškoj vodi), jer smo izvodili ratna dejstva u odbrani Olova i tamo nam je puno vojnika ranjavano. Bolnicu smo morali formirati, jer se to područje zbog udaljenosti nije moglo pokriti bolnicama iz Tuzle. Značajan posao tu je obavio i dr. Muratović sa svojim timom.

Zahvaljujući našem prijeratnom poznavanju, prof. dr. Josip Stojanović, koji je radio u vojnoj bolnici na Šalati u Zagrebu, mnogo nam je pomogao oko organizovanja tih naših ratnih bolnica. Preko njega smo dobijali veće količine lijekova, sanitetskog materijala i opreme iz Zagreba.

Ratna bolnica u Sokolu služila je ne samo vojsci, nego i civilnom stanovništvu. U bolnici je tokom rata urađeno oko 6 hiljada različitih operativnih zahvata.

U bolnici su liječeni i neki neprijateljski vojnici, koji bismo uspjeli ranjene izvući na našu stranu. Nekima od njih su intervencijom naših ratnih hirurga spašeni životi. Liječili smo ih i putem razmjene zarobljenika vraćali nazad i nikad se niko nije požalio na nas. Nikakve pritužbe od njih nije bilo na nas i naše ljekare.

O namjenskoj proizvodnji

Čim je počeo rat došli su naši inženjeri iz "Feringa" i ponudili mi da naprave minobacač. U roku od sedam dana mi smo imali taj minobacač na položajima. Tih prvih ratnih dana slučajno sam susreo jednog inženjera, doktora nauka, kojeg je neko bio gurnuo u zapećak. Kad mi je rekao da je u stanju napraviti recept za eksploziv, odmah sam ga angažovao i stvorio mu uslove da radi. Zahvaljujući tome imali smo eksploziva od domaće supstance koliko god nam je bilo potrebno.

Sve ove aktivnosti koordinirao je Izvršni odbor općine Gračanica.

Jednostavno, mi smo se morali oslanjati sami na sebe i sopstvene snage. Već u drugoj polovini 1993. godine naša namjenska proizvodnja proizvela nam je dovoljne količine municije, kojima smo pokrivali potrebe u uslovima totalne blokade u kojoj smo se nalazili – trombloni, minobacačke mine, granate za topove i sl.

Srećom, imali smo oko sebe dosta stručnih i poduzimljivih ljudi, koji su dali ogroman doprinos razvoju te proizvodnje. Prije svih, spomenuo bih Muhameda Šelu, koji je sasvim samostalno ovladao proizvodnjom vrlo važne komponente u namjenskoj proizvodnji. Tu je bio i inženjer Nezir Kapetančić, zatim Sead Jahić, a za organizaciju i finansij-sku podršku brinuli su se Reuf i Irfan Sokolović, prvi u funkciji predsjednika Izvršnog odbora, a drugi u funkciji ratnog direktora "Feringa". Teško je popamtiti i spomenuti mnoge tokare, bravare, inžinjere, šofere... ali svi su bili tu i svaki od njih je dao svoj značajan doprinos.

Formiranje 212. oslobodilačke brigade

Formiranjem Operativne grupe 2 u čiji su sastav ušle tri brigade, te prištabske i samostalne jedinice i službe, uspostavljene su linije i postavljen je stabilan sistem odbrane ovog prostora. U taktičkom smislu, kao i u pogledu logistike naše tri brigade su bile vezane za općine Gračanicu, Lukavac i Doboj Istok, ali se mi nismo lokalno zatvarali. Naprotiv, smatrali smo da su pojave zatvaranja i lokalizma u tim kritičnim vremenima bile jako opasne za odbranu i opstanak države. Osim toga, postajali smo svjesni da u vojnom smislu moramo napraviti dodatni iskorak, formirajući jedinice manevarskog tipa, koje će biti osposobljene i za ofanzivna dejstva, kao i za uspješna odbijanja ofanzivnih dejstava neprijatelja.

Već u septembru 1993. godine procjenjivali smo da ćemo vrlo brzo imati stratešku

inicijativu na svim ratištima u Bosni i Hercegovini. Uprkos totalnoj blokadi i ratovanju na tri fronta, nije bilo nimalo defetizma ili sumnje u ono što se radilo. Mi smo imali *najbolju vojsku na svijetu*. To nije nikakva propagandna fraza. U historiji nije zabilježeno da jedan narod, bez ikakve logistike, organizacije, podrške ostvari takve rezultate kakve smo mi ostvarili.

Duboko uvjeren u to, uputio sam jedno pismo komandi 2. korpusa, s prijedlogom da idemo na formiranje manevarskih brigada, osposobljenih za ofanzivna dejstva, koje bi nam omogućile da tu inicijativu preuzmemo. Nažalost, to pismo nije imalo nekog efekta. Komanda korpusa se u određenom trenutku bila potpuno pasivizirala, a trebala je biti glavna pokretačka snaga odbrane tuzlanskog okruga. Istina, u sjedištu komande bile su pune kancelarije uniformisanih ljudi, koji su samo pametovali, a ništa konkretnog od toga nismo imali. Mi sa terena bi se obično vraćali neobavljenog posla, svjesni da se moramo okretati prije svega sebi. Odlučili smo da nešto uradimo na nivou naše Operativne grupe, na bazi dotadašnjih iskustava i spoznaja.

Došli smo, stoga, na ideju da iz postojeće tri brigade OG-2 izdvojimo najbolje borce, te da od njih formiramo jednu novu brigadu – lahku brigadu četnog sastava, kao pokretnu, partizansku jedinicu, koja će izvoditi borbena dejstva u pokretu i biti u stanju da brzo reaguje u zoni odgovornosti OG-2, kao i 2. korpusa, pa i cijele Bosne i Hercegovine. Osim toga, ta brigada bi trebala da bude osposobljena i za ofanzivna dejstva. U to vrijeme nametala se i potreba da napravimo određene pomake na terenu, jer smo i dalje bili u nepovoljnom operativno-taktičkom položaju. Dakle, trebalo je da imamo vojsku spremnu za ofanzivna dejstva i oslobodilačke akcije. Kondicioni i ukupni borbeni kapacitet boraca koji sjede po rovovima i idu na smjene, kao stacionirana vojska koja čuva linije, nije bio dostatan za izvođenje ofanzivnih borbenih dejstava. To su pokazala isku-

Ovako je počela 212. bosanska oslobodilačka brigada: uručenje ratne zastave komandantu Bahriji Džananoviću (decembar 1993.)

stva iz nekih dotadašnjih borbi (neuspjeli pokušaji zauzimanja Vijenca ili Visa). Lahka, pokretna brigada koju smo zamislili trebala je da bude za takva dejstva posebno pripremljena, a činili bi je borci starosti do 30 godina, odabrani, kondiciono sposobni, dobro obučeni i borbeno spremni.

Ideja je naišla na podršku civilnog rukovodstva. Podržali su me moji predsjednici općina, Sejo Hasanhožić i Hazim Vikalo, podržao me je i predsjednik Okruga Izet Hadžić. Bilo je i nekih sumnji u našim vojnim strukturama, ali smo to prevazišli. Nakon pripremnih aktivnosti krenuli smo u posao. Dana 3. decembra 1993. godine izdata je naredba za formiranje brigade, nekoliko dana kasnije svečano sam uručio ratnu zastavu njenoj komandi. Brigadu smo krenuli praviti u najteže doba rata, u vrijeme najveće oskudice – bukvalno “s ledine”, kako se izrazio njen pozadinac Baja iz Donje Orahovice.

Tako smo napravili 212. bosansku oslobodilačku brigadu koja je brojala 7 četa uz prateće i prištapske jedinice, sa oko 900 ljudi. Bila je to izvanredna brigada, koja je dala puni doprinos odbrani i oslobađanju zemlje. Nažalost, po mom mišljenju, to nije kvalitetno cijenjeno. Kad bi se napravila kvalitetnija analiza borbenih dejstava te jedinice, vidjelo bi se da ona zaslužuje mnogo veća zvanja od viteške. Odlikovanja i priznanja su dobrim dijelom zaobišla i njene borce i starješine, ali ugled među ratnicima 2. korpusa i Armije RBiH joj je na najvišem nivou.

Najznačajnije bitke jedinica iz sastava OG-2

Što se tiče borbenih dejstava tokom prvih godina dana rata, moram posebno istaknuti da je najznačajnija bitka za Operativnu grupu 2 bila odbrana Gradačca, a zatim odbrana slobodne brčanske teritorije, oko Posavskog koridora. Tek na drugom mjestu, odnosno trećem mjestu bila je odbrana ovog našeg

prostora, područja same Gračanice. Šta želim da kažem? Da su kojim slučajem pali prostori Gradačca i slobodni dijelovi Bosanske Posavine i da su jedinice srpskog agresora izbile na Ormanicu – mi ne bismo imali stratešku dubinu, praktično ne bi imali kud... I u pitanje bi došla odbrana i Srebrenika, i Gračanice, i Lukavca, pa i čitavog Tuzlanskog okruga – a radilo se o par stotina hiljada stanovnika i velikom industrijskom potencijalu. Taj prostor je bio nama najvažniji za odbranu. Od ukupno 325 poginulih boraca iz Gračanice njih 167 je živote dalo izvan prostora općine Gračanica, od toga najviše na Gradačcu. Veliki broj boraca s prostora Lukavca i Doboj Istoka također je poginulo ili je ranjeno u odbrani ovog posavskog grada.

Naše jedinice su, isto tako, učestvovala u još nekim bitkama od strateškog značaja, kao što je bilo oslobađanje Vareša i Puta spasa, u jesen 1993. godine, jedine slobodne komunikacije i veze prema Visokom, Kaknju, Zenici i srednjoj Bosni. Od strateškog značaja je bila i odbrana Olova, krajem iste godine, kojom je osujećen agresorski plan spajanja njegovih snaga dolinom Krivaje i odsijecanja Drugog korpusa Armije RBiH. Jedinice Operativne grupe 2 su se istakle u tim borbama, posebno na Mačku kod Olova, kao i u rejonu Vareša.

U samoj zoni odgovornosti OG-2 najvažnije borbe su se vodile na prostoru Doboj Istoka. Poslije prvih dana rata i pada Grapske, potom i Sjenine, tu je stanje bilo prilično stabilno i relativno mirno, sve do aprila 1993. godine. Zbog nekih naših grešaka u komandovanju, jake snage VRS su iskoristile priliku, nadigrale nas i naglo pokrenule napad na naše jedinice, zauzimajući Sjeninu Rijeku i Stanić Rijeku. Teškom mukom ta ofanziva je zaustavljena, naporima 109. brigade i drugih jedinica OG-2 koje smo odmah poslali u pomoć. Početkom juna iste godine mi smo uzvratili, razbijajući dijelove dvije neprijateljske brigade. Tu akciju, u kojoj su zauzeti objekti Begova Glavica, Barakovac i Hodžića Glavica, te oslobođena Stanić Rijeka, sa-

mostalno je izvela 109. brigada, čiji je komandant bio Sead Arnautović, koji je sve to isplanirao, napravivši sa svojim starješinama i borcima izvanrednu vojničku pobjedu. Mi iz komande OG-2 tu smo samo asistirali i pomogli onoliko koliko je komandant tražio.

U spomenutoj borbi zarobljene su velike količine naoružanja, između ostalog i jedan tenk, dva topa, desetak minobacača različitih kalibara, ogromne količine municije itd. Po ratnom plijenu bila je to jedna od najznačajnijih pobjeda Drugog korpusa u toku 1993. godine, koja, nažalost, nije dovoljno vrednovana. O njoj sam, sjećam se, referisao u komandi korpusa, u prisustvu generala Šibera iz Štaba Vrhovne komande, pa iznosim podatke o zarobljenom naoružanju, municiji, opremi, a Šiber mi kaže: "Idi, bolan, traži pohvale i nagrade!" Ja sam mu odgovorio da mi nagrade ne trebaju, ali da imamo poginulih boraca i teških ranjenika, invalida, neka se njima daju pohvale i "zlatni ljiljani", a svi mi ostali – pustite... Živa glava je najvažnija. Takav je, eto, bio moj princip. Možda sam se prema nekim ljudima ogriješio, ali ja mislim da nisam.

Na kraju da spomenem da je u decembru 1993. godine na Doboj Istok pokrenuta nova neprijateljska ofanziva, angažovanjem ogromnih snaga, artiljerije i oklopnih jedinica, čak su protiv naših boraca korišteni i bojni otrovi... Ta ofanziva je zaustavljena i slomljena angažovanjem združenih jedinica OG-2 (uz neka manja pojačanja sa strane), pri čemu su neprijatelju naneseni teški gubici, uništeno nekoliko tenkova i drugih oklopnih vozila itd.

I na drugim dijelovima zone odgovornosti OG-2 vođeno je više manjih ili većih akcija. S obzirom na nepovoljan odnos snaga, u početku smo naše aktivnosti vezali za pomjeranje linija odbrane, čime smo popravljali taktički položaj i primicali se neprijatelju. Tako smo, faktički, pomjerajući linije, ovladali Gornjom Lohinjom, te stvorili preduslove za uspješno oslobađanje Lendića. Dalje, izvodili

8 STRANA

OSMAN PUŠKAR, KOMANDANT OG-2 U DRUGOM KORPUSU

Armija BiH je najljepša stranka

Dosad smo u svom kraju oslobodili 240 kvadrata kilometara privremeno okupiranih teritorija. Poštenom dijelu srpskog naroda treba objasniti da se bori za realne ciljeve, da gine srpska sirotinja koju će fašisti izdati

Osman Puškar (43), komandant je OG-2 u Drugom korpusu. S njim smo razgovarali prilikom redovne posjete Gračanici. Razgovor ima napetost, a povod je njegovo objavljenje višeg čina. Zašto?

— Mislim da u ratu ne treba brzo davati više činove starješinama. Spособnost starješine je važnija od čina. Zato smatram da ih treba uglavnom dijeliti na kraju rata, jer će se tada moći realnije ocijeniti svaki doprinos borbi protiv srpskog fašizma.

■ U vašim jedinicama ima Srba?

— Da, imamo dva posto Srba. To su dobrovoljci. Imamo i grb Hrvata iz Bistarca koji su od potekla rata u jedinicama Armije BiH. U Gračanici živi oko 500 Srba normalno, živi 150 Hrvata. Nijedan se Hrvat ovdje nije iselio, a jedna trećina Srba je ostala u gradu, dok su Srbi iz sela uglavnom otišli na Ceznu. Mnogi pod prištom. Mi se ne borimo protiv Srba već protiv srpskog fašizma, kao i Srbi koji su u našim jedinicama.

Ratni plijen

■ Czen se diže praktično iz gračanickih polja. Pun je srpskih ekstremista?

— Ne želim davati političke kvalifikacije. Kao vojnici, smatram da te prostore treba osloboditi uz najmanje žrtve na našoj strani, ili neka političari nađu rješenje.

■ Koje?

— To političari znaju. Ja nisam član nijedne stranke. Moje pogled na svijet podrazumijeva uvažavanje multikonfesionalnosti. To je politika koju zastupa i naš Predsjedništvo i predsjednik Alija Izetbegović. Czen u svim kombinacijama i mapama pripada bojničkim prostorima. Srbi tu džaba gine. Tamo još ima ljudi koji nisu zločinci i mislimo ih prihvatiti.

■ Šta činiti ako oni to ne žele?

— Poštenom dijelu srpskog naroda treba objasniti da se bori za realne ciljeve, da u njihovim talagama gine srpska sirotinja, koju će fašisti jednog dana izdati. Zločinom ne treba oprostiti zločine koji su činili od Doboja, Sarajeva, Zvornika, do Bijeljine. Brčkog i drugih prostora diljem Republike Bosne i Hercegovine, a dijelu srpskog naroda koji je prisiljen da ratuje protiv svoje zemlje — jer Bosna je domovina i Srba koji su rođeni ovdje — treba upornije i efikasnije objašnjavati, kao da ih vode zločini njihovog naroda.

■ Šta ste u Gračanici učinili na tom planu?

— Prema svim zarobljenicima smo postupali po Ženevskoj i drugim konvencijama koje diktiraju civilizacija. Od obočica srpske i crnogorske agresije zarobili smo ih stotinjak, sve zbrinuli, neke operirali, i zdrave vratili porodicama — putem razmjene. Drugo, ovdje je Srbi koji su ostali normalno žive, li boreći reći teško kani i ostali, jer rat je i nestašica.

■ Šta su sve vaše jedinice uradile u odbrani od agresije?

— Dosad smo oslobodili oko 240 kilometara kvadrata privremeno okupirane teritorije. Nigdje nismo uzimali. To smo učinili mnogo slabijim naoružanjem. Oni su imali ustrojen vojnu strukturu, imali su pomoć iz Beograda, a mi smo u procesu odbrane ustrojavali Armiju. Danas se slobodno može reći da i ovdje imamo gotovo profesionalnu vojsku, po djelovanju i izvršavanju zadatka. Ratuje smo imali tako kako odbranili neki prostor i položaj, a sada nam je glavna preokupacija — kada i kako u oslobađanje teritorija.

■ Šta ste otišli od neprijatelja?

— Imamo dva tenka koji smo zarobili od agresora, pet zipoza, nekoliko — 12, po desetak patkova i parnova, oko 800 cijevi ličnog naoružanja, dva bolova, mnogo rano i ličendastih sredstava, kompletnu balističnu bolnicu, mnoštvo vozila i kamiona, velike

kolonije municije i slično. Ratni plijen vrijedan je 15 miliona maraka. Na drugoj strani, naši borci su agresorima uništili nekoliko puta brojnija materijalno-tehnička sredstva od zaplijenjenih. To su indikatori da smo mi u ofanzivi i da će srpski fašisti kad—tad morati kapitulirati, ili pristati na dogovor minimim rješenjem.

■ Vi ste od početka agresije na čelu ove formacije. Jedinice agresora koje su se s vama sukobljavale često su mijenjale komandante. Zašto?

— Zahvaljujući uspješnoj borbi naših jedinica, stamaju ofanzive agresora i oslobađanju novih prostora, zbog ljsaka na ovom prostoru smjenjeni su komandanti Trebavske i Krinjske brigade agresora, dva komandanta Dobojke i komandanti OG Doboja, Krinjska i Trebavska suprotno razbijene. Kod nas nije bilo takvih slučajeva, jer je naša Armija oslobađala, uz riju stoji čvrsto narod, pa je i moral naših boraca na mnogo višem nivou.

■ Kako cijenite svoje udjele u svemu tome?

— Imaju nadležne komande koji znaju šta sam uradio, a o tome možete razgovarati i sa borcima.

■ Kakva su vašepredviđanja o ishodu rata?

— Bošnjaci se moraju braniti do posljednjeg. Mi smo napadnuto dvije države — Srbije i Crne Gore, a na njihovoj strani su kvizniti iz srpskog naroda. Svim fašistima i njihovim vodama, te vrhu Sipske pravoslavne crkve sa patrijarhom Pavlom treba biti jasno da nas nismo mogli uništiti i pobiti dok smo bili nenapadnuti, bez dobre organizirane Armije, a danas to pogotovo ne mogu. S druge strane, i nama mora biti jasno da nas nisu mogli uništiti potpuno, pa ne možemo i ne trebamo ni mi njih napadati. Znači, dogovor je nujan kad—tad. Što agresija duže traje biće više zločina srpskih fašista, biće više zločinaca, ali i veće bojaške odličnosti do sve potencijalne stave na raspolaganje odbrane. Znači, mirno rješenje, koje podrazumijeva nacionalne, političke i vjerske slobode svih naroda BiH je nužno. Što to prije shvati srpski narod, rat će prije biti okončan. Prostor koji kontroliše Armija BiH već imaju takvu političku praksu i ja pozivam Srbe iz Gorazda da se vrata svoje posjede, imade punu zaštitu, a zločinci će morati odgovarati.

Obračun s Pohorom

■ Vi ste imali obračun sa Arminom Pohorom. Malo je stara stvar, ali možete li reći o čemu je riječ?

— To je bitanga od čovjeka. Sada to znači bitanga, a njegova zadržavanja poslije pro je na skrinjama u Tuzli. Meni je prebacio da sam Aliju fundamentalista i jednom udarim sam ga dacio u čaršiju svog. Njegove sam pristalice praktično razbacao, a jednom sam oteo i pušku. Nakon toga nemu je uskraćeno gostoprimstvo na prostora Drugog korpusa, jer je po Tuzli govorio: "Treba pobiti Hrvate i Srbe". On je u stvari za nečiji račun bio da pomiri tolerantnu atmosferu u ovoj regiji. Sada je to svimima jasno, ali tada je trebalo shvatiti razlozi zločina Pohara.

■ Želite li nešto posebno reći?

— Želim ponoviti da nisam član nijedne stranke. Moja stranka je Armija BiH. Mislim da neću ljudi ići za vašim nepotrebnim dijelu političke tenzije. Govorim to uporno, jer sada nam je odbrana od srpsko—crnogorskog agresora najvažnija. Neki ljudi kao da ne osjećaju javnu. Jednom mi je vjerski službenik u Gračanici prebacio što nisam došao na neku vjersku ceremoniju, a mi smo upravo tada imali teška borbeno djelovanje. Ja sam se tada pitao — je li taj čovjek normalan? U principu isti rezon imam i prema stranim aktivnostima. Ako su u funkciji odbrane od agresije nema ih, ako su u funkciji rješenja želje za vlašću, suviše su, kaže nam Osman Puškar, nekad profesor matematike, danas uspješan starješina u Armiji BiH.

Velid JANIĆ

najviše diverzantskih dejstava u zoni Armije Bosne i Hercegovine. Bilo je i krupnijih akcija, posebno na trebavskom dijelu fronta. Tu smo u oktobru 1992. napadali na Vis, u pokušaju da vežemo dio snaga VRS, koja je u tom periodu izvodila ofanzivu na Gradačac. U julu 1993. u sadejstvu sa 107. gradačackom brigadom pokrenuli smo napad na širokom pravcu, od Becnja do Bjeljevine (na teritoriji predratne općine Gradačac).

Početkom 1994. godine, vidjelo se da su sazrili uvjeti da napravimo određene strateške pomake jer smo zaista bili u nepovoljnom operativno-taktičkom položaju. Za nas je veoma nepovoljno bilo da se sa Vijenca kontrolišu Banovići i Lukavac ili sa Visa znan tan dio Gračanice, ali i kompletne dolina rijeke Lukavice na jednoj, te rijeke Četovlje na drugoj strani, sve tamo do ruba Posavine. Te položaje trebalo je u određenom trenutku vojnički rješavati, nikako drugačije, ali ne ulazeći u naselja, ne dirajući civilno stanovništvo. Zato smo mi, u komandi Operativne grupe 2, pristupili pripremi ofanzivnih dejstava s ciljem zauzimanja Vijenca i Visa.

Još prije toga, borci 109. i 111. brigade su izveli jednu uspješnu akciju, zauzimajući objekat Oblić iznad naselja Lukavica Rijeka. S ovog brda neprijatelj je držao skoro u okruženju ovo selo, koje je svakodnevno tučeno svim oruđima i oružjima. Veliki broj civila je ubijen, život je tu bio skoro nemoguć, ali je taj narod sve to izdržao, narod i borci — a bili su to izuzetno hrabri ljudi. Sa zauzimanjem Oblića mogli su koliko-toliko odahnuti. Ovu akciju su osmislili i vodili komandanti spomenute dvije brigade, Smail Mešić i Džemal Jukan, a provedena je briljantno. Jednako važna je bila i odbrana Oblića, kojeg je neprijatelj nastojao vratiti. Tu je dolazilo do obračuna i sa elitnim jedinicama neprijateljske vojske. Jedan od komandanata VRS mi je poslije rata priznao kako je tu pretrpio najteže gubitke, u sudaru sa najboljim vojnicima koje je susreo u ratovanju protiv Armije RBiH.

Intervju za "Oslobođenje" (1994.)

smo česte diverzantske akcije i prepade, u kojima smo dolazili do ratnog plijena. U jednoj procjeni Obavještajne uprave Generalštaba Armije RBiH, Operativna grupa 2 je imala

Spredsjednikom Alijom Izetbegovićem i generalom Rasimom Delićem u obilasku položaja na Visu

Oblič je, na određen način, bio nagovještaj krupnijih oslobodilačkih akcija koje su uslijedile, u prvom redu zauzimanjem Vijenca kod Lukavca (11. maj 1994.), te Visa kod Gračanice (7. avgust 1994.), kao i kasnijeg napredovanja pravcem Javor – Kik – Jankovića Brdo, kojim smo oslobodili blizu 15 km² naše općine.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Novembra ratne 1993. godine, Gračanicu je posjetila delegacija Vrhovne komande, koju je predvodio predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović. Nakon svečanog dočeka, smotre počasnog voda i radnog sastanka u kancelariji predsjednika Ratnog predsjedništva, prošetali smo gradom, od zgrade općine pa dole niz čaršiju... Bilo je lijepo jesenje jutro, ulica je bila čista, uredna. Masa svijeta je u tim trenucima izašla na ulicu, u želji da vidi Predsjednika. Narod nas je pratio, sve je bilo živo, veselo, puno ljudi.

U jednom trenutku, Predsjednik mi reče: “Osmane, fino vam ovdje, čisto, kao da ne ratujete.” Odgovorio sam mu u šali: “Predsjedniče, mi smo opredijeljeni i da ratujemo i da radimo, a ovaj će rat trajati dokle vi političari ne odlučite drugačije. Ja bih volio da vi to što prije riješite.” Nasmijali smo se, a on me je priupita koliko su od nas udaljeni položaji neprijatelja. “Jedva dva kilometra”, odgovorim mu, pokazujući prema Ozrenu. To kao da nas je vratilo u surovu ratnu realnost...

Posjeta predsjednika Izetbegovića Gračanicu za nas je bila čast, ali i priznanje za sve ono što smo do tada uradili na odbrani ovih prostora, kao i odbrani Bosne i Hercegovine u cjelini. Naredne godine Predsjednik je posjetio i oslobođeni Vis, obišavši naše položaje. Tom prilikom je borcima čestitao tu sjajnu vojničku pobjedu.

S predsjednikom Izetbegovićem sam se i kasnije susretao, u raznim prilikama, a bio sam i kod njega u kabinetu. Bio je čovjek

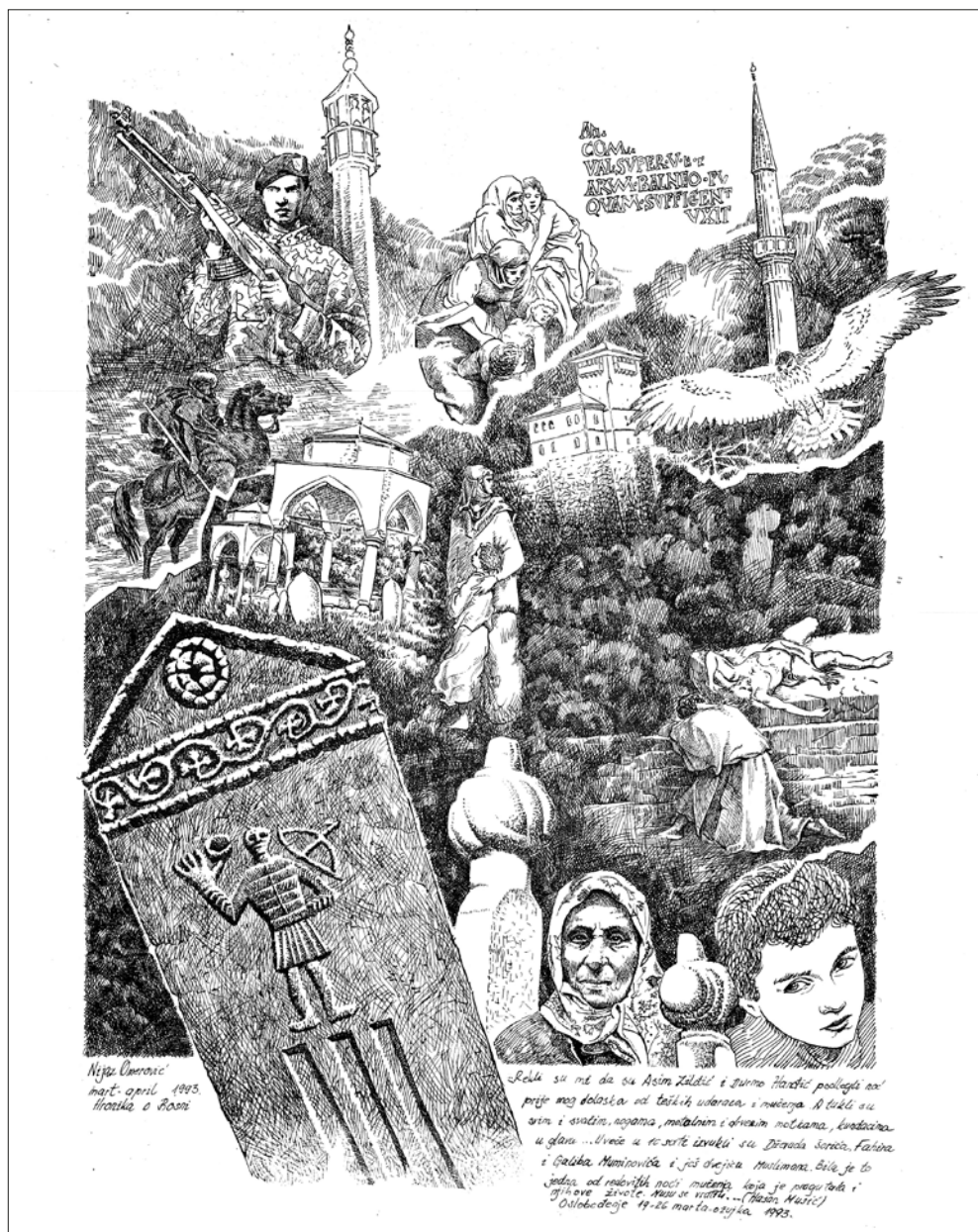
koga sam posebno poštovao i uvažavao. Poslije rata sam, kroz vojnu diplomatiju, obilazio mnoge evropske gradove i susretao sam se s brojnim državicima, koji su o njemu govorili u najljepšem svjetlu. Sjećam se riječi Havijera Solane, generalnog sekretara NATO-a, s kojim sam imao priliku i čast da se susretnem nedugo poslije rata. On je tada kazao: "Vi Bosanci i Hercegovci imate mudrog i pametnog predsjednika, ali mi se čini da ga dovoljno ne cijenite." Alija Izetbegović je bio jedna izuzetno pozitivna i konstruktivna ličnost. Kao i svakome čovjeku, može mu se štošta prigovoriti, da je promašio u nekom kadrovskom rješenju i slično, ali sam uvjeren da će historija suditi o Izetbegoviću kao istinskom državniku i čovjeku zaslužnom za opstanak bošnjačkog naroda i naše domovine u cjelini. Rahmetli Predsjednika sam, na kraju, na njegovoj dženazi ispratio i kao počasni stražar, što je za mene bila velika čast.

Neke poruke predsjednika Izetbegovića posebno pamtim. Prolazeći ovuda, pored naše pravoslavne crkve – nedirnute, neoštećene, skrenuo nam je pažnju da je čuvamo. I čuvali smo je, naravno, a kad je bila pogođena granatom sa Ozrena, sanirali smo krov tako što smo uzeli lim od jedne džamije i izvršili popravku. Također pamtim Predsjednikovu poruku da naša vojska, naša Armija RBiH treba da liči na partizane. Kada je to kazao, on nije govorio o partizanima u ideo-

loškom smislu, već o partizanima kao vojsci koja se po svojim moralnim odlikama razlikovala od svojih neprijatelja, fašista i nacista, kao i ustaša i četnika, o partizanima od kojih obični civili, žene i djeca, nisu strahovali.

Bilo mi je drago kad sam to čuo, jer takvu vojsku smo ovdje zaista i gradili, još od prvih dana rata. Prva naredba koju sam kao komandant OpŠTO Gračanica potpisao bila je *Naredba o poštivanju međunarodnog ratnog prava*, odnosno odredbi Ženevskih konvencija. Civilno stanovništvo se nije smjelo dirati, prema zarobljenicima se moralo postupati u skladu sa tim zakonima i konvencijama. Naši borci su to poštovali. Imao sam ponekad problema sa raznoraznim "entuzijastima" i ekstremistima izvan vojske, koji su zagovarali da treba drugačije postupati, ali to sam vrlo grubo i odlučno u korijenu sasijecao. Zato danas mogu svijetla obraza otići u svaki kraj ove zemlje, ponosan na sve što sam u ratu učinio, kao oficir i kao čovjek. Ali još ponosniji sam kada znam da je ono čime sam se ja vodio bio ujedno i stav našeg vrhovnog komandanta.

U to ime, zaista sam ponosan što sam u redovima Armije Republike Bosne i Hercegovine branio ovu zemlju, čista obraza dočekavši kraj rata. Ponosim se i svim svojim starješinama i vojnicima za koje tvrdim da su bili hrabri, svjesni i savjesni borci – odlučni da brane svoje, a ne diraju tuđe!

Hronika o Bosni (mart-april 1993.)